

บทที่ 2

ฝากทรัพย์

ฝากทรัพย์คืออะไร

ฝากทรัพย์คืออะไรมีบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. มาตรา 657 ดังต่อไปนี้
มาตรา 657 อันว่าฝากทรัพย์นั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ฝาก ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วจะคืนให้

จากบทมาตรานี้อาจแยกพิจารณาได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ฝากทรัพย์เป็นสัญญาประเภทสมบูรณ์โดยการส่งมอบทรัพย์

หมายความว่า ฝากทรัพย์เป็นสัญญาอีกชนิดที่สมบูรณ์ โดยมีผลบังคับตามกฎหมายได้ก็ต่อเมื่อได้กระทำตามแบบ คือได้มีการส่งมอบทรัพย์สินที่ฝากให้แก่ผู้รับฝาก หากมิได้กระทำตามแบบ กล่าวคือ มิได้มีการส่งมอบทรัพย์สิน สัญญาฝากทรัพย์เป็นโมฆะตามมาตรา 115 การส่งมอบทรัพย์สินจะต้องกระทำอย่างไรก็จะมีลักษณะนัยเดียวกับการส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ยืม ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ซึ่งมีข้อควรสังเกตว่า ไม่จำเป็นจะต้องหยิบยื่นให้แก่กันจริง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การส่งมอบอาจกระทำโดยปริยายก็ได้ เช่น ก. ให้ ข. ยืมเสื่อออกไปใส่พอถึงกำหนดส่งคืน ก. และ ข. อาจตกลงให้ ข. ดูแลเสื่อนอกนั้นไว้ให้โดยยังไม่รับคืน ดังนี้ก็น่าจะเรียกว่ามีสัญญาฝากทรัพย์สมบูรณ์แล้ว ก็ถือว่าได้มีการส่งมอบกันโดยปริยายแล้ว

2. วัตถุแห่งสัญญาฝากทรัพย์เป็นทรัพย์สิน

คำว่า “ทรัพย์สิน” ป.พ.พ. มาตรา 99 ให้ความหมายไว้ว่า ย่อมเป็นทั้งวัตถุที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ ดังนั้น กล่าวโดยทั่วไป วัตถุแห่งสัญญาฝากทรัพย์ก็ควรจะเป็นได้ทั้งอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ เรื่องนี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่าการฝากทรัพย์ตามกฎหมายไทยนั้น หมายถึงการฝากสังหาริมทรัพย์เท่านั้น จะฝากอสังหาริมทรัพย์กันไม่ได้ โดยให้เหตุผลว่า อังกฤษและฝรั่งเศสถือหลักเช่นนั้น และว่าอสังหา-

ริมทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่ได้เคลื่อนที่ไม่ได้ อยู่อย่างไรก็เป็นอย่างนั้น จะต้องให้มีการเก็บรักษาไว้ใน อารักขาของผู้รับฝากตามสัญญาฝากทรัพย์เพื่อประโยชน์อันใด สำหรับผู้เขียนเห็นว่า เมื่อ กฎหมายไทยกำหนดให้วัตถุแห่งสัญญาฝากทรัพย์มีความหมายกว้างเช่นนั้น ก็เป็นหน้าที่ของ นักกฎหมายที่ควรตีความให้กฎหมายเป็นผลเท่าที่จะทำได้ จะนำกฎหมายต่างประเทศมาใช้ บังคับกับกรณีนี้ น่าจะหมายถึงเมื่อไม่มีกฎหมายของไทยพูดไว้เท่านั้น ตามนัย ป.พ.พ. มาตรา 4 จริงอยู่ข้อสงหาริมทรัพย์เคลื่อนที่ไม่ได้ แต่มีได้หมายความว่าข้อสงหาริมทรัพย์ไม่ต้องการให้มีการรักษาเลย ข้อสงหาริมทรัพย์ก็อาจเสื่อมโทรมได้เหมือนกัน หากขาดการดูแล (to keep it in his custody) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 401/2491 คดีระหว่างนางปาย โจทก์ นายเทศ จำเลย ซึ่งรับรู้การฝากเรือน (อสังหาริมทรัพย์)

อย่างไรก็ดี สำหรับทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ลิขสิทธิ์, สิทธิในเครื่องหมายการค้า นั้น เห็นว่าไม่น่าจะทำสัญญาฝากทรัพย์กันได้ เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างนั้น ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บรักษาแต่ประการใด

3. การเก็บรักษาทรัพย์สินไว้ในอารักขาของผู้รับฝาก

ข้อนี้เป็นลักษณะพิเศษของสัญญาฝากทรัพย์ที่ทำให้เห็นเป็นความแตกต่างกับ สัญญาประเภทอื่นที่มีการส่งมอบทรัพย์เหมือนกัน เช่น

3.1 สัญญาตัวแทน ในสัญญาตัวแทน อาจมีกรณีที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กัน แต่ก็ผิดกับสัญญาฝากทรัพย์ตรงที่สัญญาตัวแทนไม่มีการให้ตัวแทนต้องเก็บรักษาทรัพย์สิน ไว้ในอารักขา เพราะฉะนั้น ถ้าสมมุติว่าโจทก์มอบเครื่องเงินให้จำเลยไปเพื่อขาย แล้วจำเลย ไม่คืนโจทก์จึงฟ้องเรียกให้จำเลยคืนหรือใช้เครื่องเงินนั้น จำเลยจะต่อสู้ว่าคดีขาดอายุความ 6 เดือนตามมาตรา 671 ดังนี้ ศาลไม่รับฟัง เพราะกรณีนี้ไม่ใช่เรื่องสัญญาฝากทรัพย์ (ดูคำ พิพากษาฎีกาที่ 872/2486 คดีระหว่าง นายลอง โจทก์ นายเชชก จำเลย) หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 769/2473 คดีระหว่าง นายเสือ โจทก์ นายสุข จำเลย โจทก์พูดฝาก ให้จำเลยเลี้ยงโคแทนโจทก์เพราะโจทก์ติดธุระงานสมรสบุตรชาย จำเลยรับฝากแล้วจำเลย รับโคไปเลี้ยง 39 ตัวในตอนเช้า ครั้นตอนเย็นโคหายไป 11 ตัว ดังนี้ ศาลถือว่าเป็นเรื่องโจทก์ วานให้จำเลยเอาโคไปเลี้ยงเท่านั้น หาใช่การฝากทรัพย์ไม่ จึงต้องวินิจฉัยความรับผิดชอบ ของจำเลยตามหลักกฎหมายเรื่องตัวแทน ซึ่งมาตรา 812 บัญญัติว่าตัวแทน (จำเลย) จะรับผิดชอบ ก็ต่อเมื่อมีความประมาทเลินเล่อ คดีนี้ โจทก์ ((ตัวการ) ฟ้องให้จำเลย (ตัวแทน) ใช้ราคา โทที่หาย แต่หาได้สืบความประมาทเลินเล่อของตัวแทน (จำเลย) ไม่ ศาลจึงยกฟ้อง จากคำ พิพากษานี้ทำให้เห็นว่า ภาระการพิสูจน์ในสัญญาฝากทรัพย์กับสัญญาตัวแทนนั้นต่างกัน

คือถ้าเป็นสัญญาตัวแทนแล้วภาระการพิสูจน์ว่าตัวแทนผิดตกอยู่กับตัวการ แต่ถ้าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สินแล้ว ภาระการพิสูจน์ว่าตนไม่ได้ทำผิดตกอยู่กับผู้รับฝาก

จากคำพิพากษาศาลฎีกานี้จะเห็นได้ว่า ศาลถือการอารักขาทรัพย์สินว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในสัญญาฝากทรัพย์สินมาก และตีความหมายของคำว่าอารักขาไว้ในวงจำกัดพอสมควรทีเดียว ซึ่งน่าจะจับหลักได้ว่า น่าจะต้องถือเอาอำนาจการครอบครองทรัพย์สินเป็นเกณฑ์สำคัญด้วย ด้วยเหตุนี้ เมื่อจำเลยในคดีนี้รับเอาโคไปเลี้ยงตามที่โจทก์วานเท่านั้น ยังถือไม่ได้ว่าอำนาจการครอบครองทรัพย์สินอยู่กับจำเลยอย่างเด็ดขาด เพราะจำเลยมิได้ด้อนหรือลากจูงไปเก็บไว้ในความอารักขาของตน เช่น เก็บไว้ในคอกของตน เป็นต้น (สังเกตได้จากอีกฎีกาหนึ่ง คือฎีกาที่ 685/2512 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 657 และคำวิจารณ์) จำเลยได้แต่คอยดู ๆ เท่านั้น ก็มีข้อที่น่าคิดต่อไปอีกว่า เมื่อไม่ถือว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน (ฝากทรัพย์สินโดยไม่มีบำเหน็จ) แล้วจะถือว่าเป็นสัญญาอะไร เพราะครั้งจะถือว่าเป็นสัญญาตัวแทนที่เดียวก็ดูกระไรอยู่ เนื่องจากหลักในเรื่องของสัญญาตัวแทนนั้น มีว่า ที่จะเป็นสัญญาตัวแทนต้องปรากฏว่าตัวการมอบหมายให้ตัวแทนไปทำกิจการใดแทนตนต่อบุคคลที่สาม ไม่ใช่เพียงวานหรือใช้ให้กระทำให้กิจการเพียงลำพังผู้ใช้กับผู้ถูกใช้เท่านั้น (ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1980/2505 ในบันทึกคำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวแทนฯ ปี พ.ศ. 2522 ของนายมาโนช สุทธิวาทนฤพุมิตี หน้า 33-34) เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็น่าจะมีทางออกอยู่ทางเดียวคือควรถือว่า กรณีตามปัญหานี้ เป็นสัญญาทั่วไปที่ไม่มีบทบัญญัติโดยเฉพาะที่จะนำมาปรับกับคดีได้ ศาลฯ จึงต้องนำหลักกฎหมายตัวแทนมาปรับกับคดีอาสัยที่เป็นกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งตาม ป.พ.พ. มาตรา 4

3.2 สัญญารับขนของ นับว่าเป็นสัญญาที่ทำให้ผู้ส่งตกลงส่งมอบของไปอยู่ในมือผู้ขนส่งแต่ก็ไม่เรียกว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน เพราะการส่งมอบดังกล่าวมิใช่เพื่อเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาของผู้ขนส่ง หลักความรับผิดชอบของผู้ขนส่งก็แตกต่างกับผู้รับฝาก กล่าวคือ ผู้ขนส่งมีความรับผิดชอบหนักกว่าผู้รับฝากหลายกรณีด้วยกัน

3.3 สัญญาจ้างแรงงานและสัญญาจ้างทำของ อาจมีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างผู้ว่าจ้างกับผู้จ้างแต่ก็ไม่ใช่สัญญาฝากทรัพย์สิน เพราะไม่มีการตกลงให้ต้องเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาของลูกจ้างหรือของผู้รับจ้าง

3.4 สัญญาขี้ม ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 เกี่ยวกับสัญญาขี้มไม่ว่าจะเป็นสัญญาขี้มใช้คงรูป หรือสัญญาขี้มใช้สิ้นเปลือง ก็จะต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กัน แต่การส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ขี้ม ไม่มีการตกลงให้ผู้รับทรัพย์สินต้องเก็บรักษาในอารักขาของตน

อย่างไรก็ดี แม้อาจจะแยกสัญญาฝากทรัพย์สินออกมาจากสัญญาประเภทอื่นดังกล่าวนี้ได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ตัวอย่างเช่น

(1) หากในสัญญาฝากทรัพย์สินนั้น คู่สัญญาเกิดเพิ่มเติมเป็นข้อตกลงไว้อีกว่าให้ผู้รับฝากใช้ทรัพย์สินที่ฝากนั้นได้ก็ดี หรือให้ผู้รับฝากเรียกค่าบำเหน็จในการรักษาได้ก็ดี เช่นนี้ อาจทำให้เข้าใจสับสนว่าจะเป็นสัญญาอัยมหรือสัญญาจ้างแรงงานไป

(2) ในสัญญาอื่นที่มีใช้สัญญาฝากทรัพย์สิน แต่เป็นสัญญาที่มีการส่งมอบทรัพย์สินเช่นเดียวกันนั้น ถ้าคู่สัญญาตกลงให้ผู้รับมอบต้องเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาของตน เช่นสัญญาตัวแทนที่มอบทรัพย์สินให้ตัวแทนจัดการแทนตนโดยตกลงให้ตัวแทนเก็บรักษาทรัพย์สินไว้ในอารักขาด้วย ดังนี้ ก็อาจทำให้สงสัยไปได้ว่า จะเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน

เมื่อมีความยุ่งยากเช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ของนักกฎหมายที่จะต้องวางหลักแยกแยะให้หายข้องใจ ปรากฏว่า เขาให้สังเกตดูว่า ข้อตกลงข้อไหนที่มีความสำคัญมากกว่ากัน หรืออีกนัยหนึ่งข้อตกลงข้อไหนเป็นประธาน เช่น ถ้าข้อตกลงเรื่องให้ผู้รับมอบต้องเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาเป็นข้อสำคัญ สัญญานั้นก็เป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน แต่ถ้าข้อตกลงซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสัญญามิใช่เป็นการเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาแล้ว ก็ไม่ควรถือว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน

4. สัญญาฝากทรัพย์สินอาจเป็นได้ทั้งสัญญามีค่าตอบแทนและไม่มีค่าตอบแทน

เนื่องจากตามนัยบทบัญญัติมาตรา 657 ดังกล่าว ไม่มีข้อความระบุว่าสัญญาฝากทรัพย์สินเป็นสัญญาที่ผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตนให้เปล่า จึงต้องตีความว่าสัญญาฝากทรัพย์สินนั้นจะตกลงให้มีค่าตอบแทนเพื่อการรักษาทรัพย์สินที่ฝากนั้นก็ไม่ได้ นอกจากนั้นยังมี มาตรา 658 กล่าวสนับสนุนเรื่องนี้ไว้ด้วยว่า “ถ้าโดยพฤติการณ์พึงคาดหมายได้ว่า เขารับฝากทรัพย์สินก็เพื่อจะได้รับบำเหน็จค่าฝากทรัพย์สินเท่านั้นไซ้ ท่านให้ถือว่าเป็นอันตกลงกันแล้วโดยปริยายว่ามีบำเหน็จเช่นนั้น” ซึ่งเป็นการยอมรับว่า สัญญาฝากทรัพย์สินนั้นมีค่าตอบแทนเพื่อการรักษาทรัพย์สินได้ นอกจากนั้น ความในมาตรา 658 นี้เอง ยังเปิดโอกาสให้ถือว่า มีข้อตกลงเรียกค่าบำเหน็จดังกล่าวโดยปริยายได้เสียอีกด้วย กล่าวคือ แม้มีได้ตกลงกันไว้โดยชัดแจ้ง หากพฤติการณ์พึงคาดหมายได้ว่า เขารับฝากโดยหวังบำเหน็จค่าฝากก็ต้องถือว่าได้ตกลงกันไว้โดยปริยายแล้ว ผู้ฝากจะบิดพลิ้วไม่ยอมชำระบำเหน็จค่าฝากโดยอ้างว่าไม่ได้ตกลงกันไว้เช่นนั้นหาได้ไม่ (โปรดดูตัวอย่างซึ่งจะได้กล่าวไว้ในตอนท้ายของหัวข้อ “2.2 หน้าที่เสียค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝาก” ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ฝาก)

สำหรับสัญญาฝากทรัพย์ที่ไม่มีค่าตอบแทนนั้น เป็นกรณีที่ปฏิบัติกันโดยปกติ อยู่แล้ว กล่าวคือ ผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินไว้ในอารักขาแห่งตนแล้วจะคืนให้ ผู้ฝากโดยไม่คิดบำเหน็จค่าฝาก เรียกว่าเป็นการทำงานให้เปล่า ฟังดูคล้ายสัญญายืมใช้คงรูป ที่มีการได้ประโยชน์เปล่า ๆ เช่นเดียวกัน แต่ปรากฏว่า ได้ประโยชน์คนละทางคือ สัญญาฝาก ทรัพย์โดยไม่มีค่าตอบแทนนั้น ผู้ส่งมอบทรัพย์ได้ประโยชน์เปล่า ๆ แต่สัญญายืมใช้คงรูปนั้น ผู้รับมอบทรัพย์ได้ประโยชน์เปล่า ๆ

สัญญาฝากทรัพย์ที่ไม่มีค่าตอบแทนดังกล่าว เป็นสัญญาที่ก่อนนี้ให้แก่ผู้รับฝาก ฝ่ายเดียวในอันที่จะต้องเก็บรักษาทรัพย์สินที่ฝากในอารักขาของตนแล้วจะต้องคืนให้แก่ ผู้ฝาก จึงเรียกได้ว่าเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน แต่สัญญาฝากทรัพย์ที่มีข้อตกลงให้เรียก บำเหน็จค่าฝากเป็นสัญญาที่ก่อนนี้ขึ้นแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย คือผู้รับฝากมีหนี้ในอันที่จะต้องรักษาทรัพย์สินที่ฝากในอารักขาของตน แล้วคืนให้ผู้ฝาก และผู้ฝากก็มีหนี้ในอันที่จะต้องชำระบำเหน็จค่าฝากให้แก่ผู้รับฝาก จึงเรียกสัญญาฝากทรัพย์ที่มีค่าตอบแทนว่าเป็นสัญญา ต่างตอบแทนได้

สัญญาฝากทรัพย์ชนิดที่เป็นสัญญามีค่าตอบแทน มีลักษณะใกล้เคียงกับสัญญาจ้าง แรงงานอย่างมาก ดังได้ตั้งข้อสงสัยไว้แต่ต้น จึงมีนักกฎหมายบางท่านตัดข้อยุ่งยากที่จะ วินิจฉัยว่ากรณีใดเป็นสัญญาจ้างแรงงานและกรณีใดเป็นสัญญาฝากทรัพย์ที่มีค่าตอบแทน โดยวิธีถือว่าเอาสัญญาฝากทรัพย์ที่มีค่าตอบแทนนั้นไม่มี เพราะถือว่าสัญญาฝากทรัพย์ที่มี ค่าตอบแทนเป็นสัญญาจ้างแรงงานไปเสียเลย แต่สำหรับผู้เขียนไม่เห็นเช่นนั้น เพราะถ้าตี ความเป็นเช่นนี้ จะขัดกับความในมาตรา 657 และมาตรา 658 ที่เปิดโอกาสให้มีสัญญาฝาก ทรัพย์โดยมีค่าตอบแทนได้ดังกล่าวมาแล้ว และเพื่อไม่ให้เกิดข้อยุ่งยากที่จะวินิจฉัยแยกแยะ ให้เห็นความแตกต่างระหว่างสัญญาฝากทรัพย์ที่มีค่าตอบแทนกับสัญญาจ้างแรงงาน จึงมี นักกฎหมายให้ข้อสังเกตไว้ว่า ให้พิจารณาว่าจำนวนบำเหน็จค่าฝากนั้นสมควรแก่ขนาดของ งานที่จะต้องทำหน้าที่ในการเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาหรือไม่ ถ้าสมควรก็ต้องถือว่าเป็น สัญญาจ้างแรงงาน แต่ถ้าบำเหน็จค่าฝากมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับขนาดของงานที่จะต้อง ทำหน้าที่ในการเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาแล้ว สัญญานั้นเป็นสัญญาฝากทรัพย์ เหตุผล ที่ต้องถือว่าสัญญาให้เก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาที่ให้ค่าบำเหน็จน้อย เป็นสัญญาฝากทรัพย์ เพราะโดยปกติสัญญาฝากทรัพย์นั้น เป็นกรณีที่ผู้รับฝากจะทำการรักษาทรัพย์ให้เปล่า ๆ เสียด้วยซ้ำไป

5. สัญญาฝากทรัพย์ชนิดต่าง ๆ

เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 657 เป็นบทวิเคราะห์ศัพท์ของสัญญาฝากทรัพย์ที่เป็นบททั่วไป จึงอาจมีความหมายครอบคลุมถึงการฝากทรัพย์ชนิดต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ฝากเงิน

5.2 ฝากของในโรงแรม

5.3 ฝากของในคลังสินค้า

การฝากทรัพย์ทั้ง 3 ชนิดนี้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเรา ดังจะได้อธิบายในแต่ละเรื่องโดยเฉพาะต่อไป

5.4 *ฝากทรัพย์โดยจำเป็น* ได้แก่สัญญาฝากทรัพย์ชนิดที่ผู้ฝากจำต้องกระทำในทันใดโดยเหตุการณ์พิเศษได้บังคับเช่น ฝากทรัพย์เพราะเหตุที่ได้มีไฟไหม้ ปล้นทรัพย์ เรืออัปปาง แผ่นดินไหว หรือเหตุอื่นอันมิได้คาดหมายไว้ บังคับให้เจ้าของทรัพย์สินจำต้องทำการฝากทรัพย์แก่ผู้อื่นไว้ในทันที เรื่องนี้มีข้อสังเกตว่า แม้ผู้ฝากจะต้องฝากทรัพย์เพราะมีพฤติการณ์พิเศษบังคับให้จำต้องฝากทรัพย์ ก็มีได้หมายความว่า ผู้ฝากไม่มีเจตนาฝากทรัพย์เสียเลย เพราะถ้าคิดไปเช่นนั้นก็จะไม่เกิดสัญญาขึ้นได้ แต่พึงถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นเพียงทำให้ผู้ฝากไม่อาจเลือกตัวผู้รับฝากได้อย่างไรในกรณีปกติเท่านั้น อันที่จริง สัญญาฝากทรัพย์โดยจำเป็นนี้ แทบจะไม่มีประโยชน์สำหรับแนวคิดของนักกฎหมายไทยในขณะนี้ แต่อาจเป็นประโยชน์เพื่อการแก้ไขกฎหมายในภายหน้า เช่น ในกรณีฝากเงินเกินกว่า 50 บาท ขณะนี้ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องมีหลักฐานการฝากเป็นหนังสือเหมือนกรณีการกู้ยืมเงินดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 653 ซึ่งก็มีข้อยุ่งยากพอสมควรเมื่อมีปัญหาโต้เถียงกัน เพราะฉะนั้นถ้าสมมุติว่า ต่อไปผู้ร่างกฎหมายออกกฎหมายกำหนดให้ต้องมีการทำหลักฐานเป็นหนังสือเมื่อมีการฝากเงินเกินกว่า 50 บาท บ้าง ดังนี้ ก็ควรจะยกเว้นไว้สำหรับกรณีการฝากทรัพย์โดยจำเป็นนี้ว่า ไม่ต้องทำเป็นหนังสือ (เพราะเหตุว่าเป็นกรณีรีบด่วน ไม่มีเวลาทำหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งเป็นเหตุผลทำนองเดียวกันกับขอมให้ทำพินัยกรรมด้วยวาจาได้ ดังบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. มาตรา 1663 เช่นนี้เป็นต้น)

5.5 *ฝากทรัพย์นอกแบบ* ได้แก่สัญญาฝากทรัพย์ชนิดที่มีได้มีข้อตกลงให้ผู้รับฝากคืนทรัพย์สินอันเดียวกับที่ตนได้รับฝาก หากแต่มีข้อตกลงให้ผู้รับฝากคืนทรัพย์สินที่เป็นประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันเท่านั้น

ฝากทรัพย์นอกแบบ อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องตกลงกันโดยชัดแจ้งว่าให้ผู้รับฝากคืนทรัพย์สินที่เป็นประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกัน หากกรณีเป็นเพียงฝากโภคทรัพย์แก่กัน และผู้ฝากอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้ทรัพย์สินที่ฝากนั้นได้ ก็ควรเรียกได้ว่า

เป็นสัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบที่ผู้รับฝากมีหน้าที่เพียงต้องคืนทรัพย์สินประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันกับที่ได้รับฝากไว้เท่านั้น เหตุผลก็คือ โภคทรัพย์ เช่น ข้าวสาร ข้าวโพด ถั่วต่าง ๆ เป็นทรัพย์สินที่ใช้ไปสิ้นไป เมื่อผู้ฝากอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้โภคทรัพย์ดังกล่าวได้แล้ว เป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้รับฝากไม่อาจนำทรัพย์สินเดิมมาใช้คืนให้ได้ เพราะฉะนั้น การที่ผู้ฝากอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้โภคทรัพย์ที่ฝาก ก็เท่ากับว่าตกลงให้ผู้รับฝากคืนทรัพย์สินที่เป็นประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันกับทรัพย์สินที่ฝากไว้ได้

การที่สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบ ผู้รับฝากมีหน้าที่ที่จะต้องคืนแต่เพียงทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันกับทรัพย์สินที่ฝาก จึงทำให้สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบ มีผลทางกฎหมายแตกต่างกับสัญญาฝากทรัพย์สินธรรมดา ตรงที่สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบนี้ กรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ฝากหาได้ตกอยู่แก่ผู้ฝากไม่ แต่จะตกอยู่กับผู้รับฝาก ซึ่งบังเกิดผล 2 ประการคือ

5.5.1 ทำให้ผู้รับฝากไม่ต้องสงวนทรัพย์สินที่ฝากอย่างเช่นในสัญญาฝากทรัพย์สินธรรมดา (ขอให้สังเกตว่า ผู้เขียนไม่ใช่คำว่า “เก็บรักษาทรัพย์สินไว้ในอารักขาแห่งตน” แทนคำว่า “สงวน” เพราะหากใช้เช่นนั้นแล้ว จะทำให้เห็นไปว่า สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบไม่เป็นสัญญาฝากทรัพย์สินไป)

5.5.2 ถ้าทรัพย์สินที่ฝากเกิดบุบสลายสูญหายเพราะเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากก็ยังคงต้องคืนทรัพย์สินที่เป็นประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกับทรัพย์สินที่ฝาก ทั้งนี้ ตามหลักความวินาศแห่งทรัพย์สินย่อมตกเป็นพับแก่เจ้าของ (Res perit domino.) ดังได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ 1 แล้วนั่นเอง

มีข้อน่าพิจารณาว่า สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบนี้เราเอามาจากที่ไหนกัน อันนี้ว่าที่จริง ป.พ.พ. ของเราไม่ได้พูดไว้โดยตรง แต่มีพูดไว้ในมาตรา 672 วรรค 1 ว่า “ถ้าฝากเงิน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองตราอันเดียวกันกับที่ฝาก แต่จะต้องคืนเงินให้ครบจำนวน” แสดงว่าสัญญาฝากเงินนั้น กฎหมายสันนิษฐานให้เลยว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบ และเท่าที่ได้ศึกษากันมาก็เป็นที่รับรู้กันแล้วว่า เงินตราโดยปกติก็เป็นโภคทรัพย์ จึงเห็นว่าแม้มิใช่เป็นการฝากเงินตรา แต่ถ้าเป็นการฝากโภคทรัพย์อื่น ๆ ก็น่าจะนับเป็นสัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบได้ *ถ้าผู้ฝากอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้โภคทรัพย์นั้น*

มีปัญหาน่าสงสัยอีกว่า เมื่อสัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบเป็นสัญญาอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้คืนทรัพย์สินที่เป็น ประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันได้แล้ว สัญญาฝากทรัพย์สินนอกแบบจะแตกต่างกับสัญญาอื่นที่ใช้สิ้นเปลืองอย่างไรกัน ข้อนี้มีนักกฎหมายบางท่านให้ความเห็นว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายที่ส่งมอบทรัพย์สินมีสิทธิจะเรียกคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้ส่งคืน

ทรัพย์สินได้ทุกเมื่อแล้ว สัญญานั้นก็เป็นสัญญาฝากทรัพย์ (เพราะสัญญาฝากทรัพย์นั้นถือว่า มีไว้เพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก) แต่ถ้าผู้ส่งมอบทรัพย์สินไม่สามารถจะเรียกคืนได้ก่อนกำหนด สัญญานั้นก็เป็นสัญญาขี้มใช้สินเปลื้อง หากใช้สัญญาฝากทรัพย์ไม่ (เพราะสัญญาขี้มนั้นถือว่า มีไว้เพื่อประโยชน์ของผู้ขี้ม)* อย่างไรก็ตามก็ดี หลักนี้เห็นจะใช้ได้โดยทั่วไป เพราะตามมาตรา 673 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการฝากเงินนั้นบัญญัติว่า “เมื่อใดผู้รับฝากจำต้องคืนเงิน แต่เพียงเท่าจำนวนที่ฝาก ผู้ฝากจะเรียกถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้ หรือ ฝ่ายผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลานั้นก็ไม่ได้ดูกัน” เพราะฉะนั้น หลักการพิจารณาว่าจะ เป็นฝากทรัพย์หรือขี้มจึงไม่ใช่เรื่องง่าย อย่างไรก็ตามก็ดี กล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็อาจจะพูดได้ว่าสัญญา ฝากทรัพย์นั้น ประโยชน์ของสัญญาน่าจะหนักไปในทางเพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก แต่เรื่องขี้ม เพื่อประโยชน์ของผู้ขี้ม

คำพิพากษาศฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 657 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาศฎีกาที่ 685/2512 กรมป่าไม้ทำสัญญาจ้างผู้รับจ้างเฝ้ารักษาไม้ของ กลางซึ่งเจ้าพนักงานป่าไม้จับได้ และยังอยู่ที่ต่อที่ถูกตัดโค่นในป่า ระบุชื่อสัญญาว่า “สัญญา จ้างเฝ้ารักษา” มีชื่อสัญญาว่า ผู้รับจ้างยอมรับเฝ้ารักษาไม้ของกลาง โดยคิดอัตราค่าจ้างเป็น รายต่อเดือนนับแต่วันทำสัญญา ถ้าไม้ซึ่งรับจ้างเฝ้ารักษาขาดหายหรือเป็นอันตราย ผู้รับ จ้างยอมให้ปรับใหม่เป็นรายต่อตามจำนวนที่สูญหาย หรือเป็นอันตรายระหว่างเวลาที่ผู้รับจ้าง รับผิดชอบเฝ้ารักษา กรมป่าไม้ผู้จ้างอาชนไม้ของกลางทั้งหมดหรือแต่บางส่วนไปจากที่เดิม ในเวลาใด ๆ ก็ได้ แต่ต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างทราบ และทำใบรับไม้ให้ สัญญานี้เป็นสัญญาจ้าง แรงงาน มิใช่สัญญาฝากทรัพย์ เพราะอำนาจการครอบครองไม้ของกลางยังอยู่แก่กรมป่าไม้ผู้ จ้าง ผู้รับจ้างเป็นเพียงเฝ้ารักษาระวังมิให้ผู้ใดมาลักหรือเกิดภัยพิบัติ ไม้ของกลางยังอยู่ในป่า ตามเดิม ผู้รับจ้างมิได้ชักลากไปเก็บไว้ในความอารักขาของตน

คำวิจารณ์ คำพิพากษาศฎีกานี้นับว่าเป็นตัวอย่างแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง สัญญาจ้างแรงงานกับสัญญาฝากทรัพย์ โดยเน้นให้เห็นว่า สาระสำคัญที่จะเป็นสัญญาฝากทรัพย์ นั้นอยู่ที่การมีหน้าที่เก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน กล่าวคือ จะต้องปรากฏว่า ผู้รับฝากมีหน้าที่อารักขาทรัพย์สินที่ฝากจึงจะเป็นสัญญาฝากทรัพย์ และนอกจากนั้น คำ พิพากษาศฎีกานี้ยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอีกว่า แค่นั้น เพียงใด จึงจะถือว่าทรัพย์สินที่ ฝากอยู่ในอารักขาของผู้รับฝากแล้ว

¹ Planiol, Traité Élémentaire de Droit Civil. T. II, N° 2215

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1124/2512 แม้ผู้รับฝากเงินจะประกอบการธนาคารพาณิชย์ โดยมีได้รับอนุญาต แต่ผู้ฝากมิได้ร่วมรู้ในการกระทำของผู้รับฝาก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามโดยกฎหมาย ดังนั้น นิติกรรมรับฝากเงินระหว่างผู้ฝากกับผู้รับฝากย่อมไม่เป็นโมฆะ ผู้ฝากมีสิทธิเรียกเงินฝากคืนจากผู้รับฝากได้

คำวิจารณ์ โดยบทบัญญัติทั่วไปเรื่องการฝากทรัพย์ตามมาตรา 657 ยังผลให้ผู้รับฝากมีหน้าที่ที่จะต้องเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตนอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งก็คือจะต้องส่งทรัพย์สินที่รับฝากไว้คืนให้แก่ผู้ฝาก แต่หน้าที่ของผู้รับฝากจะพึงมีดังกล่าว อันทำให้ผู้ฝากมีสิทธิเรียกร้องเอาได้ดังกล่าวนี้ต้องหมายความว่า สัญญาฝากทรัพย์เป็นสัญญาที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามกฎหมายด้วย หากสัญญาฝากทรัพย์เป็นสัญญาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ย่อมไม่มีผลผูกพันตามกฎหมายอย่างใด ตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้แสดงให้เห็นว่า สัญญาฝากทรัพย์ที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมายอันจะทำให้เป็นโมฆะ (มาตรา 113) บังคับกันไม่ได้นั้น จะต้องปรากฏว่าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รู้ถึงวัตถุประสงค์อันไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นด้วย

หลักเกณฑ์อันเป็นรายละเอียดของสัญญาฝากทรัพย์

เราได้รู้จักลักษณะของผู้ฝากทรัพย์แล้วว่าเป็นอย่างไร ต่อไปนี้จะได้แยกรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องฝากทรัพย์ โดยขออธิบายไปตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. หน้าที่ของผู้รับฝาก (มาตรา 659 ถึงมาตรา 666)
2. หน้าที่ของผู้ฝาก (มาตรา 667 ถึงมาตรา 669)
3. สิทธิของผู้รับฝาก (มาตรา 670)
4. อายุความ (มาตรา 671)
5. วิธีเฉพาะการฝากเงิน (มาตรา 672 ถึงมาตรา 673)
6. วิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม (มาตรา 674 ถึงมาตรา 679)

1. หน้าที่ของผู้รับฝาก

อันที่จริงหน้าที่ของผู้รับฝากนี้ก็ได้กล่าวไว้โดยทั่วไปในมาตรา 657 แล้วว่า ผู้รับฝากมีหน้าที่ 2 ประการคือ เก็บรักษาทรัพย์สินที่รับฝากไว้ในอารักขาแห่งตน และคืนทรัพย์สินที่รับฝากไว้ให้กับผู้ฝาก แต่นั่นเป็นหน้าที่อย่างกว้างๆ ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้รับฝากในรายละเอียด คือ

1.1 หน้าที่ใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์สิน

มาตรา 659 ถ้าการรับฝากทรัพย์สินเป็นการทำให้เปล่าไม่มีบำเหน็จไשר ท่านว่าผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง

ถ้าการรับฝากทรัพย์สินนั้นมีบำเหน็จค่าฝาก ท่านว่าผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเพื่อสงวนทรัพย์สินนั้นเหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงประพฤติ โดยพฤติการณ์ตั้งนั้น ทั้งนี้ ย่อมรวมทั้งการใช้ฝีมืออันพิเศษเฉพาะการในที่ซึ่งใช้ฝีมือเช่นนั้นด้วย

ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขาย หรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น

จากบทมาตรานี้ ทำให้อาจแยกพิจารณาหน้าที่ของผู้รับฝาก ในการใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินที่ฝากได้ดังนี้

1.1.1 ใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเองดังที่ได้บัญญัติไว้ในวรรคแรกของมาตรา 659 ซึ่งอธิบายได้ดังนี้ ผู้รับฝากสงวนทรัพย์สินของตนเองอย่างไร ก็ต้องสงวนทรัพย์สินที่ตนรับฝากไว้เช่นนั้น กล่าวคือไม่ใช้ความระมัดระวังในการดูแลทรัพย์สินน้อยกว่าที่ใช้ความระมัดระวังดูแลทรัพย์สินของตน และในเวลาเดียวกันก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังดูแลทรัพย์สินนั้นให้มากกว่าที่จะพึงดูแลทรัพย์สินของตน ตัวอย่างเช่น ผู้รับฝากได้รับฝากรถยนต์ไว้โดยทิ้งให้ตากแดด ตากฝน ดังนี้ จะถือทีเดียวว่า ผู้รับฝากปฏิบัติผิดหน้าที่ของผู้รับฝากจะต้องใช้ค่าเสียหายอันเกิดขึ้นเนื่องจากการดูแลรักษาไม่ดึ้นไม่ได้ กรณีต้องพิจารณาเสียก่อนว่า รถยนต์ของผู้รับฝากเอง เขารักษาไว้อย่างไร ถ้าปรากฏว่าผู้รับฝากเป็นคนหยาบ ฉิ่งใช้ ไม่ละเอียดลออ ไม่รักของ แม้รถยนต์ของตนเองก็ปล่อยตากแดดตากฝน ดังนี้ เมื่อผู้รับฝากได้รับฝากรถยนต์ของผู้อื่นไว้โดยปล่อยตากแดดตากฝนเช่นเดียวกัน ดังนี้ ผู้รับฝากก็ไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ ทั้งนี้เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่ฝากนั้นเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง ตามมาตรา 659 วรรคแรกแล้ว อนึ่ง จะต้องเข้าใจด้วยว่าผู้รับฝากมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง ก็เฉพาะแต่เป็นกรณีการฝากทรัพย์สินที่เป็นการทำให้เปล่า ไม่มีบำเหน็จเท่านั้น ถ้าเป็นกรณีรับฝากทรัพย์สินโดยที่มีข้อตกลงให้ได้รับบำเหน็จด้วย ไม่ว่าจะตกลงกันโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายตามมาตรา 658 ก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว ผู้รับฝากก็ต้องมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินให้ดียิ่งขึ้น ดังที่จะได้กล่าวต่อไปในข้อ 1.1.2 และ 1.1.3

เหตุที่กฎหมายกำหนดนี้ หรือหน้าที่ของผู้รับฝากในการใช้ความระมัดระวัง สงวนทรัพย์สินซึ่งฝากเพียงขนาดเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเองสำหรับกรณีรับฝากโดยไม่ได้ค่าตอบแทนก็เพราะเหตุว่าผู้รับฝากนอกจากจะไม่ได้ค่าตอบแทนในการรับฝากทรัพย์สินนั้นแล้ว ผู้รับฝากยังมีภาระหน้าที่ต้องดูแลระมัดระวัง สงวนทรัพย์สินที่รับฝากไว้ด้วย กล่าวคือ เป็นกรณีที่ผู้ฝากได้ประโยชน์อย่างเดียว ดังนั้น กฎหมายเพียงกำหนดหน้าที่ให้ผู้รับฝากมีเพียงเท่านั้นก็นับว่าเพียงพอแล้ว

1.1.2 ใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเพื่อสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากเหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงประพฤติ วิญญูชนก็คือดังได้อธิบายแล้วว่า “บุคคลที่ใช้ความระมัดระวังอย่างธรรมดา” (a person of ordinary prudence) คือ จะเอาตัวผู้รับฝากมาเปรียบก็ไม่ได้ จะถือเอาตัวผู้ฝากมาเปรียบก็ไม่ได้ แต่จะต้องพิจารณาว่า บุคคลธรรมดาโดยทั่วไป เขาจะพึงมีความระมัดระวัง สงวนทรัพย์สินกันอย่างไร จะว่าการสงวนทรัพย์สินที่ฝากตามข้อนี้ต้องใช้ความระมัดระวังสูงกว่า ตามข้อ 1.1.1 ก็ยังฟังไม่ได้ถนัดนัก เพราะในบางกรณี ผู้รับฝากบางคนอาจมีความระมัดระวังมากกว่าวิญญูชนก็ได้ แต่อย่างไรก็ดี นั่นก็เป็นข้อยกเว้น แต่ถ้าจะว่ากันโดยทั่วไปแล้ว เนื่องจากการสงวนทรัพย์สินโดยผู้รับฝากตามข้อ 1.1.2 นี้ เป็นกรณีที่ผู้รับฝากได้ค่าบำเหน็จเพื่อการรักษาทรัพย์สินที่รับฝากไว้ เพราะฉะนั้น ขนาดของการสงวนทรัพย์สินของวิญญูชนก็ควรจะต้องว่ามีระดับสูงกว่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า ขนาดแห่งการสงวนทรัพย์สินที่รับฝากโดยประการที่ผู้รับฝากมีสิทธิได้ค่าบำเหน็จค่าฝากตามมาตรา 659 วรรค 2 นั้น มีขนาดเช่นเดียวกับขนาดแห่งการสงวนทรัพย์สินซึ่งผู้ยืมใช้กรุงจะต้องปฏิบัติดังบัญญัติไว้ในมาตรา 644 แต่สำหรับการรับฝากที่มีบำเหน็จค่าฝากตามมาตรา 659 วรรค 2 นี้ ยังมีข้อเพิ่มเติมอีกว่า ผู้รับฝากยังจะต้องใช้ฝีมืออันพิเศษเฉพาะการในที่พึงใช้ฝีมือเช่นนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น รับฝากเลี้ยงปลาเงินปลาทอง โดยเรียกค่าฝาก ผู้รับฝากก็ต้องใช้ฝีมือพิเศษ (special skill) สำหรับการสงวนปลาเงินปลาทองนั้นด้วย หรือรับรักษาหนังสือหรือสิ่งอันอาจเป็นอันตราย ผู้รับฝากก็ต้องใช้ความรู้ในการรักษานั้นด้วย*

1.1.3 ใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น ข้อนี้หมายความว่ากรณีที่ผู้รับฝากมีอาชีพในการรับฝากโดยเฉพาะ เช่น ธนาคารที่ทำการรับฝากเอกสารหรืออัญมณีมีค่าของผู้อื่น โดยคิดบำเหน็จในการเก็บรักษาจากผู้ฝาก ธนาคารก็ต้องเก็บรักษาทรัพย์สินดังกล่าวไว้ในที่ที่

* เสริม วินิจฉัยกุล, คำสอนวิชาการบัญชีพุทธศักราช 2483 เอกเทศสัญญา, พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2497, หน้า 93

ปลอดภัยที่สุดตามวิถีทางแห่งกิจการค้าของตน คือเก็บไว้ในตู้ไม้ที่มั่นคง ให้ปลอดภัยจาก
อัคคีภัยและโจรสลัด ดังนี้เป็นต้น การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ฝากตามความในมาตรา 659 วรรค
3 ดังที่กล่าวในข้อนี้จึงนับว่า ผู้รับฝากจะต้องใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์สินที่รับ
ฝากในระดับสูงที่สุด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 659 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1216/2508 นายบุญตั้ง แซ่เต็ง โจทก์
นายเขื่อน ปันดี กับพวก จำเลย

จำเลยขายข้าวให้โจทก์ แล้วรับฝากข้าวไว้ในยุ้งโดยไม่มีบำเหน็จ ต่อมาเกิดอุทกภัย
จำเลยให้โจทก์มารับข้าว โจทก์ไม่มา จำเลยจึงขายข้าวนั้นไปเพราะเกรงน้ำจะท่วมข้าวเสียหาย
หลังจากที่จำเลยได้ขายข้าวของจำเลยเองไปหมดแล้ว ดังนี้ ถือว่าจำเลยในฐานะผู้รับฝากด้วย
การทำให้เปล่าไม่มีบำเหน็จได้ใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินที่รับฝากไว้เหมือนเช่นได้
ประพฤติในกิจการของตนเอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 659 วรรคต้น
และเป็นการกระทำเพื่อจะปิดป้องอันตรายอันจะเป็นภัยแก่ทรัพย์สินนั้นโดยมิได้จงใจทำผิด
หรือเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงประการใด จึงไม่ต้องรับผิดตามนัยแห่งประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 398

คำวิจารณ์ คำพิพากษาศาลฎีกานี้ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ผู้รับฝากซึ่งไม่ได้ค่า
บำเหน็จสำหรับการรับฝาก ได้ใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากเหมือนเช่นเคย
ประพฤติในกิจการของตนเองแล้ว สืบเนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า แม้ข้าวของผู้รับฝากเองผู้รับ
ฝากก็ได้จัดการขายไปหมดเพราะเกรงน้ำท่วมเสียหาย เพราะฉะนั้น ที่ได้จัดการขายข้าวของ
ผู้ฝากไปเสียด้วย ก็เท่ากับเป็นการป้องกันรักษามิให้ข้าวที่รับฝากไว้ต้องถูกน้ำท่วมเสียหาย
เช่นเดียวกับการรักษาข้าวของตนเอง จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ใน
มาตรา 659 วรรคแรกแล้ว ผู้รับฝากจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายอย่างใดแก่ผู้ฝาก

1.2 หน้าที่เก็บรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากด้วยตนเอง

มาตรา 660 ถ้าผู้ฝากมิได้อนุญาต และผู้รับฝากเอาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นออกใช้สอย
เอง หรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอย หรือให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาไว้ทำนองว่าผู้รับฝาก
จะต้องรับผิดเมื่อทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นสูญหายหรือบุบสลายอย่างหนึ่งอย่างใด แม้ถึงจะเป็น
เพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ทรัพย์สินนั้นก็จะต้องสูญหายหรือ
บุบสลายอยู่นั่นเอง

หน้าที่ของผู้รับฝากในมาตรานี้คล้าย ๆ หน้าที่ของผู้ยืมใช้คงรูปดังระบุไว้ในมาตรา 643 ที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกฎหมายทั้ง 2 บทดังกล่าว มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันซึ่งแยกพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

1.2.1 ตามนัยมาตรา 660 นี้เอง เห็นได้ว่ากฎหมายบังคับให้ผู้รับฝากต้องเก็บรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากด้วยตนเอง จะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้เก็บรักษาทรัพย์สินที่รับฝากไว้ นั้นไม่ได้ (กล่าวบุคคลภายนอกในที่นี้น่าจะไม่หมายถึงบุคคลอื่นที่อยู่ในบังคับบัญชาของผู้รับฝาก เพราะฉะนั้น ผู้รับฝากจึงอาจให้คนใช้ของตนทำการสงวนทรัพย์สินที่ฝากแทนตนได้)

1.2.2 กฎหมายห้ามมิให้ผู้รับฝากใช้สอยทรัพย์สินที่รับฝากไว้

1.2.3 กฎหมายห้ามมิให้ผู้รับฝากเอาทรัพย์สินที่รับฝากไว้ไปให้บุคคลภายนอกใช้สอย

หากผู้รับฝากฝ่าฝืนความในข้อ 1.2.1, 1.2.2, 1.2.3 กล่าวคือ *โดยมิได้รับอนุญาตจากผู้ฝาก* ได้เอาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นออกใช้สอยเองก็ดี เอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอยก็ดี เอาไปให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาก็ดี แล้วทรัพย์สินดังกล่าวสูญหายหรือบุบสลาย แม้จะเป็นเพราะเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากก็ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินนั้นก็จะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง

มีข้อสังเกตว่า ความรับผิดชอบของผู้รับฝากตามมาตรา 660 นี้ กฎหมายไม่ได้แยกไว้เฉพาะกรณีรับฝากโดยได้รับบำเหน็จค่าฝากด้วยหรือไม่ จึงเป็นอันเข้าใจว่า แม้เป็นกรณีรับฝากโดยไม่ได้บำเหน็จค่าฝาก ผู้รับฝากก็จะต้องรับผิดชอบจากผลที่ได้ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว ซึ่งมองดูเป็นบาปเคราะห์แก่ผู้รับฝากอย่างมากที่จะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเพราะทรัพย์สินที่รับฝากสูญหายหรือบุบสลายแม้โดยเหตุสุดวิสัย ทั้ง ๆ ที่ตนไม่ได้คำตอบแทนและไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย ซึ่งผิดกับผู้ยืมใช้คงรูปซึ่งจะมีความรับผิดชอบเช่นเดียวกันดังระบุไว้ในมาตรา 643 ตอนท้าย แต่ผู้ยืมใช้คงรูปก็ยังได้ประโยชน์ที่จะได้ใช้ทรัพย์สินที่ยืมนั้น

อนึ่ง ความรับผิดชอบของผู้รับฝากในเหตุที่ฝ่าฝืนหน้าที่ดังบังคับไว้ในมาตรา 660 นี้ น่าจะต้องตีความโดยเคร่งครัด เพราะเป็นกรณีกำหนดความรับผิดชอบของผู้รับฝากไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น หากเป็นกรณีกฎหมายไม่ได้กำหนดความรับผิดชอบของผู้รับฝากไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ กงกำหนดแต่เพียงหน้าที่ของผู้รับฝากให้ระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากดังบัญญัติไว้ในมาตรา 659 เท่านั้น หากผู้รับฝากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว และในที่สุดทรัพย์สินที่รับฝากไว้สูญหายหรือบุบสลายด้วยเหตุสุดวิสัยเช่นนี้ ไม่น่าที่จะถือว่าผู้รับฝากจะต้องรับผิดชอบกรณีความล้มเหลวความรับผิดชอบโดยทั่วไปที่ว่า ความวินาศแห่งทรัพย์สินย่อมตกเป็นพับแก่ผู้ เป็นเจ้าของ (Res perit domino.) มาใช้*

* จี๊ด เศรษฐบุตร, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์, 2492 หน้า 106-107

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 660 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 999/2493 นายเหล็ง ฮวดค่วน โจทก์

นายนอง ไทยถาวร จำเลย

โจทก์ได้มอบฝากทรัพย์สินตามพินัยกรรมไว้กับจำเลย เพื่อจะได้เอาไว้ให้ ส. กับ ก. บุตรของโจทก์ ทรัพย์สินทั้งหมดนี้อยู่ที่บ้านเรือนของจำเลยและอยู่ในความปกครองของจำเลย ต่อมาบุตรโจทก์ทั้งสองต่างออกจากเรือนของจำเลยไปมีผัวและเมีย และได้พาสิ่งของทองรูปพรรณที่โจทก์ฝากไว้ติดตัวไปด้วย โจทก์รู้เห็นดี มิได้คัดค้านประการใด ดังนี้วินิจฉัยว่า จำเลยอยู่ในฐานะผู้รับฝากทรัพย์สินของโจทก์ เมื่อจำเลยได้มอบทรัพย์สินให้บุตรโจทก์ โจทก์รู้แล้ว มิได้คัดค้าน ย่อมถือได้ว่าโจทก์ยินยอมให้จำเลยมอบทรัพย์สินให้แก่บุตรโจทก์ไปแล้ว จำเลยย่อมพ้นความผิดในทรัพย์สินส่วนนี้ โจทก์สันนิษฐานจะเรียกทรัพย์สินส่วนนี้คืนจากจำเลย

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า การที่ผู้ฝากทรัพย์สินอนุญาตให้ผู้รับฝากเอาทรัพย์สินที่ฝากนั้น ให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาไว้ นั้น ไม่จำเป็นว่าผู้ฝากจะต้องอนุญาตโดยชัดแจ้ง ผู้ฝากจะอนุญาตโดยปริยายก็ได้ และเมื่อผู้ฝากอนุญาตเช่นนั้นแล้ว ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลาย ผู้รับฝากก็ไม่ต้องรับผิดตามมาตรา 660

คำพิพากษาฎีกาที่ 3009/2516 นายมนตรี ชินประทีป โจทก์

ห้างหุ้นส่วนจำกัดนครไชยศรี

เชอร์วิส กับพวก จำเลย

ม. โจทก์ ได้เอารถไปฝากไว้ที่ปั้มของ น. จำเลย น. ไม่ระมัดระวัง ปลดปล่อยให้ ค. ลูกจ้างของ น. ขับรถออกจากปั้มไปชนร้านค้าของ ม. เสียหาย น. ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดแก่รถตามมาตรา 660 และร่วมรับผิดกับลูกจ้างในความเสียหายที่เกิดแก่ร้านค้าของ ม. ซึ่งเป็นผลจากมูลละเมิดที่ลูกจ้างของ น. ที่มีหน้าที่เฝ้ารักษารถให้อยู่เพียงภายในปั้มน้ำมัน และได้เอารถออกไปจากปั้มโดยมิได้รับอนุญาตจาก ม.

คำวิจารณ์ เพราะเหตุว่าจำเลยเป็นผู้รับฝาก โดยนัยมาตรา 660 ผู้รับฝาก ต้องรับผิดในความเสียหายของทรัพย์สินที่ฝากที่เกิดขึ้นจากการผิดหน้าที่ผู้รับฝาก กล่าวคือ เอาทรัพย์สินซึ่งฝากออกใช้เอง หรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้ หรือให้บุคคลภายนอกเก็บรักษา แต่มาตรา 660 ตอนแรก ได้ยกเว้นความรับผิดของผู้รับฝากไว้ว่า ถ้าผู้ฝากอนุญาตให้ผู้รับฝากใช้ หรืออนุญาตให้บุคคลภายนอกใช้ หรืออนุญาตให้บุคคลภายนอกเก็บรักษา แล้วทรัพย์สินเสียหาย ผู้รับฝากก็ไม่ต้องรับผิด กรณีตามตัวอย่างนี้ไม่ปรากฏว่าผู้ฝากอนุญาตให้ใช้อย่างใด เมื่อผู้รับฝากปล่อยให้ลูกจ้างนำไปใช้แล้วทรัพย์สินเสียหาย ผู้รับฝากจึงต้องรับผิดในความเสียหายของตัวรถนั้น

1.3 หน้าที่ต้องรับบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลัน

มาตรา 661 ถ้าบุคคลภายนอกอ้างว่ามีสิทธิเหนือทรัพย์สินซึ่งฝาก และยื่นฟ้องผู้รับฝากก็ดี หรือยึดทรัพย์สินนั้นก็ดี ผู้รับฝากต้องรับบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลัน

ตัวบทมาตรา 661 ระบุหน้าที่ของผู้รับฝากไว้ชัดเจนให้ผู้รับฝากต้องรีบแจ้งให้ผู้ฝากทราบ เมื่อมีบุคคลภายนอกอ้างว่ามีสิทธิเหนือทรัพย์สินซึ่งฝากและได้ยื่นฟ้องผู้รับฝากแล้ว หรือยังไม่ทันได้ฟ้องแต่ได้เข้ายึดทรัพย์สินนั้น เช่นนำเจ้าพนักงานมายึดทรัพย์สิน หากผู้รับฝากไม่แจ้งให้ผู้ฝากทราบก็ต้องเรียกว่าผู้รับฝากไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้รับฝากอันกฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หากทรัพย์สินต้องหลุดลอยไป ผู้รับฝากก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ฝากตามนัยป.พ.พ. มาตรา 222 เหตุผลที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ของผู้รับฝากให้ต้องแจ้งแก่ผู้ฝากทราบโดยพลันเมื่อมีเหตุการณ์ดังกล่าวก็เพราะเหตุว่า ผู้ฝากซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ฝากนั้นย่อมรู้ถึงความเป็นมาแห่งทรัพย์สินนั้นได้ดีกว่าผู้รับฝาก เขาจึงอาจหาทางโต้แย้งแก้ไขหรือต่อสู้เพื่อช่วงชิงเอาทรัพย์สินนั้นคืนมาโดยชอบด้วยกฎหมายได้ดีกว่าผู้รับฝาก

1.4 หน้าทีกั้นทรัพย์สินที่รับฝากไว้

1.4.1 กั้นเมื่อถึงกำหนดและขอยกเว้น

มาตรา 662 ถ้าได้กำหนดเวลากันไว้ว่าจะพังกั้นทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเมื่อไร ท่านว่าผู้รับฝากไม่มีสิทธิจะกั้นทรัพย์สินก่อนถึงเวลากำหนด เว้นแต่ในเหตุจำเป็นอันมิอาจจะก้าวล่วงเสียได้

เป็นที่ทราบโดยทั่วไปแล้วว่า สัญญาฝากทรัพย์สินมีไว้เพื่อประโยชน์ของผู้ฝากทรัพย์สิน เพราะฉะนั้น เมื่อได้กำหนดเวลาฝากทรัพย์สินไว้ก็ย่อมหมายความว่ากำหนดไว้เพื่อผู้ฝากทรัพย์สิน ผู้รับฝากจึงไม่อาจขอส่งทรัพย์สินซึ่งฝากกั้นก่อนเวลาที่กำหนดไว้ได้ แต่กรณีก็มีข้อยกเว้นไว้สำหรับกรณีจำเป็นจริง ๆ ผู้รับฝากก็อาจบังคับส่งกั้นทรัพย์สินที่รับฝากไว้ให้กับผู้ฝากก่อนถึงกำหนดได้ ตัวอย่างเช่น เราเป็นผู้รับฝากรถยนต์ นาย ก. ไว้คันหนึ่ง มีกำหนดเวลา 3 เดือน ปรากฏว่าเรารับฝากได้เดือนเศษ ได้รับคำสั่งจากทางราชการให้เดินทางไปต่างประเทศ เช่นนี้ควรถือว่าเรามีเหตุจำเป็นอันมิอาจจะก้าวล่วงเสียได้ เราย่อมส่งคืนรถยนต์คันนั้นให้แก่ นาย ก. ก่อนกำหนด 3 เดือนได้ หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ผู้รับฝากจะต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ทำให้ไม่มีที่จะเก็บทรัพย์สินที่รับฝากไว้ต่อไป ดังนี้ ผู้รับฝากก็ส่งคืนทรัพย์สินที่ฝากก่อนกำหนดได้

1.4.2 กิ่งก่อนกำหนด

มาตรา 663 ถึงแม้ว่าคู่สัญญาจะได้กำหนดเวลาไว้ว่าจะพึงกินทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเมื่อไรก็ตาม ถ้าว่าผู้ฝากจะเรียกคืนในเวลาใด ๆ ผู้รับฝากก็ต้องคืนให้

เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้วในคำอธิบายท้ายมาตรา 662 ว่า สัญญาฝากทรัพย์มีไว้เพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก เพราะฉะนั้น แม้จะได้กำหนดเวลาฝากกันไว้ ผู้ฝากก็ไม่จำเป็นต้องถือเอาประโยชน์ตามเวลาที่กำหนดไว้เพื่อตน ผู้ฝากย่อมสละประโยชน์ โดยบอกให้ผู้รับฝากกินทรัพย์สินให้ตนก่อนกำหนดให้

1.4.3 กิ่งได้ทุกเมื่อ

มาตรา 664 ถ้าคู่สัญญาไม่ได้กำหนดเวลาไว้ว่า จะพึงกินทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเมื่อไรไซ้ ผู้รับฝากอาจกินทรัพย์สินนั้นได้ทุกเมื่อ

การกำหนดเวลาในสัญญาฝากทรัพย์ก็เพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก เมื่อผู้ฝากไม่อาจถือเอาประโยชน์จากเวลาที่อ้างเอาให้ผู้รับฝากจำต้องรักษาทรัพย์ให้ตนต่อไปได้ เพราะไม่มีกำหนดเวลากันไว้ให้ผู้รับฝากต้องรับภาระเช่นนั้น ผู้รับฝากก็ย่อมกินทรัพย์สินนั้นได้ทุกเมื่อ

1.4.4 กิ่งให้แก่บุคคลที่ควรเป็นผู้รับคืน

มาตรา 665 ผู้รับฝากจำต้องกินทรัพย์สินซึ่งรับฝากไว้ให้นั้นให้แก่ผู้ฝาก หรือทรัพย์สินนั้นฝากในนามของผู้ใด กิ่งให้แก่ผู้นั้น หรือผู้รับฝากได้รับคำสั่งโดยชอบให้กินทรัพย์สินนั้นไปแก่ผู้ใดก็คืนให้แก่ผู้นั้น

แต่หากผู้ฝากทรัพย์ตาย ทำนให้กินทรัพย์สินนั้นให้แก่ทายาท

จะเห็นได้ว่า โดยหลักแล้วผู้รับฝากจะต้องกินทรัพย์สินที่รับฝากไว้ให้แก่ผู้ฝาก ผู้รับฝากจะไม่คืนให้ผู้ฝากได้ก็มีอยู่เพียง 3 กรณีเท่านั้น คือ

(1) กิ่งให้แก่บุคคลที่ผู้ฝากได้ฝากทรัพย์สินแทน เช่น นาย ก. เป็นบิดานาย ข. ซึ่งนาย ข. มีทรัพย์สินมีค่า นาย ก. เอาทรัพย์สินของ นาย ข. ไปฝากไว้กับนาย ค. โดยฝากในนามของนาย ข. หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งฝากแทนนาย ข. ดังนี้ นาย ค. ส่งทรัพย์สินที่รับฝากไว้คืนให้แก่ นาย ข.

(2) กิ่งให้แก่บุคคลที่มีคำสั่งโดยชอบระบุให้คืน เช่นผู้ฝากอาจจะมีคำสั่งมายังผู้รับฝากให้กินทรัพย์สินแก่บุคคลใด ผู้รับฝากก็ต้องคืนให้บุคคลที่ระบุในคำสั่งนั้น อนึ่ง เนื่องจากความในมาตรา 665 วรรคแรกนี้ไม่ได้ระบุถึงบุคคลผู้ให้คำสั่งว่าจะต้องเป็นใคร กฎหมายบอกแต่เพียงว่า ถ้าเป็นคำสั่งโดยชอบก็เป็นอันว่าใช้ได้ คือผู้รับฝากปฏิบัติตามคำสั่งได้ เพราะฉะนั้น

เข้าใจว่าถ้าเป็นคำสั่งศาลให้ผู้รับฝากส่งคืนทรัพย์สินที่รับฝากไว้กับผู้ใด ผู้รับฝากก็ต้องคืนให้บุคคลนั้นตามคำสั่งศาล

(3) คืนให้กับทายาทของผู้ฝาก ในกรณีที่ผู้ฝากตาย ข้อนี้ถ้าดูตัวบทภาษาไทยที่เขียนเพียงว่า “แต่หากผู้ฝากทรัพย์สินตาย ท่านให้คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ทายาท” ก็อาจทำให้สงสัยว่าคืนให้กับทายาทของใคร แต่ถ้าดูต้นฉบับคำแปลภาษาอังกฤษที่ว่า “Provided that if the depositor dies the property deposited shall be returned to his heir” ก็หายสงสัย เพราะฉบับคำแปลภาษาอังกฤษระบุว่า ในกรณีที่ผู้ฝากตาย ให้คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ทายาทของเขาคือคืนให้ทายาทของผู้ฝาก

สำหรับกรณีตามมาตรา 665 วรรคท้ายนี้ รู้สึกว่าศาลฎีกาจะตีความเคร่งครัด ว่าเมื่อผู้ฝากตายแล้ว ผู้รับฝากจะต้องคืนให้กับทายาทของผู้ฝากเท่านั้น และดูเหมือนว่าจะต้องคืนทันทีด้วย โดยถือว่าเป็นหน้าที่ทีเดียว จะอ้างเหตุว่ายังไม่ถึงกำหนดตามสัญญา เช่นอ้างมาตรา 673 ที่ว่า “เมื่อใดผู้รับฝากจำต้องคืนเงินแต่เพียงเท่าจำนวนที่ฝาก ผู้ฝากจะเรียกถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้ หรือฝ่ายผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลานั้นก็ไม่ได้ดุษกัน” ก็ไม่ได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 80/2511 คดีระหว่างนางสมศรี เจริญรัชต์ภักย์ กับพวก โจทก์ ธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด จำกัด ผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารมีมติสัมพันธ์กับธนาคารตามลักษณะฝากทรัพย์สิน ผู้ฝากจะถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ตกลงกันไว้ไม่ได้ และธนาคารผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลานั้นก็ไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 673 แต่เมื่อผู้ฝากตาย ธนาคารมีหน้าที่ต้องคืนเงินให้แก่ทายาทตามมาตรา 665

1.5 หน้าที่คืนดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินซึ่งฝาก

มาตรา 666 เมื่อคืนทรัพย์สิน ถ้ามีดอกผลเกิดแต่ทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเท่าใด ผู้รับฝากจำต้องส่งมอบพร้อมไปกับทรัพย์สินนั้นด้วย

ดอกผลคืออะไร มีบัญญัติไว้ในมาตรา 111 ได้แก่ดอกผลธรรมดา เช่น ผลไม้ของต้นไม้ ลูกของสัตว์ และดอกผลนิตินัย เช่น ค่าเช่า เป็นต้น ดอกผลเหล่านี้ย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่เจ้าของแห่งทรัพย์สินที่ออกดอกผลนั้น ตามนัยมาตรา 1336 เพราะฉะนั้น การที่มาตรา 666 บัญญัติให้ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องส่งคืนดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินซึ่งฝากไปพร้อมกับตัวแม่ทรัพย์สิน จึงเป็นการบัญญัติเชื่อมกับมาตรา 1336 ดังกล่าว

2. หน้าที่ของผู้ฝาก

2.1 หน้าที่เสียค่าใช้จ่ายในการคืนทรัพย์สินซึ่งฝาก

มาตรา 667 ค่าคืนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้น ย่อมตกแก่ผู้ฝากเป็นผู้เสีย

กฎหมายกำหนดให้หน้าที่เสียเงินค่าคืนทรัพย์สินซึ่งฝากตกอยู่แก่ผู้ฝาก เพราะการฝากทรัพย์สินเป็นกรณีเพื่อประโยชน์ของผู้ฝากอยู่แล้ว ผู้ฝากจึงควรเป็นผู้เสียค่าคืนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้น แต่เห็นกันว่า ความในมาตรานี้ไม่ใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะฉะนั้น การที่คู่กรณีจะตกลงกันเป็นอย่างอื่นจึงไม่ทำให้ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะ ทั้งนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 114 เพราะฉะนั้น หากคู่กรณีตกลงกันให้ผู้รับฝากเป็นผู้เสียค่าคืนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้น ก็ต้องเป็นไปตามที่ตกลง

2.2 หน้าที่เสียค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝาก

มาตรา 668 ค่าใช้จ่ายใดอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้น ผู้ฝากจำต้องชดใช้ให้แก่ผู้รับฝาก เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้โดยสัญญาฝากทรัพย์สินว่าผู้รับฝากจะต้องออกเงินค่าใช้จ่ายนั้นเอง

ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ฝากมีหน้าที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากเพราะการฝากทรัพย์สินนั้น ถือว่าผู้ฝากได้ประโยชน์ ผู้ฝากจึงควรเป็นผู้เสีย ซึ่งเป็นเหตุผลอย่างเดียวกันกับที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ยืมใช้กรุปมีหน้าที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอันเป็นปกติแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งยืม ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 647 เพราะผู้ยืมเป็นผู้ได้ประโยชน์ แต่เท่าที่กล่าวนี้เป็นกรณีโดยทั่วไป ดังนั้น หากคู่สัญญาได้ตกลงกันให้ผู้รับฝากเป็นผู้ออกค่าบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ฝาก ก็ต้องเป็นไปตามที่ตกลง ทั้งนี้ ตามข้อความตอนท้ายของมาตรา 668 นี้เอง

อนึ่ง ตามนัยมาตรา 668 นี้ อาจทำให้มองว่า กรณีที่ผู้ฝากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากให้กับผู้รับฝากนี้ จะถือได้หรือไม่ว่าสัญญาฝากทรัพย์สินที่จะต้องมีการเสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวกลายเป็นสัญญาต่างตอบแทน ข้อนี้ เห็นจะเข้าใจเช่นนั้นไม่ได้ เพราะกรณีเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากนี้ เป็นหนี้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในขณะที่ทำสัญญาฝากทรัพย์สิน หากแต่เกิดขึ้นในภายหลัง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ควรถือว่าเป็นกรณีที่ผู้รับฝากได้ประโยชน์ตอบแทน ตัวอย่างเช่น นาย ก. ฝากให้นาย ข. เลี้ยงสัตว์ ค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากก็คือค่าอาหารสัตว์ที่นาย ข. ได้จ่ายไป เพราะฉะนั้น เมื่อนาย ก. ชดใช้ให้ ก็ไม่ทำให้เห็นว่า นาย ข. ผู้รับฝากได้ประโยชน์อะไรตอบ

แทนเลย เหตุนี้ จึงไม่ควรเรียกว่าสัญญาฝากทรัพย์ที่ผู้ฝากมีแต่หน้าที่ที่จะต้องเสียค่าบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากนี้เป็นสัญญาต่างตอบแทน และด้วยเหตุผลเดียวกัน กรณีที่ผู้ฝากต้องเสียแค่เพียงค่าค้ำทรัพย์สินซึ่งฝากตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 667 จึงไม่ควรถือว่าทำให้เป็นสัญญาต่างตอบแทน ผิดกับสัญญาฝากทรัพย์ที่มีข้อตกลงเรียกบำเหน็จค่าฝาก อันทำให้ผู้ฝากมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่ผู้รับฝาก สัญญาฝากทรัพย์ที่มีข้อตกลงดังกล่าว จึงเป็นสัญญาต่างตอบแทน ข้อตกลงเรียกบำเหน็จค่าฝากนั้นจะตกลงกันโดยตรงหรือโดยปริยายตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 658 ก็ได้ สุดแล้วแต่เรื่อง ที่ว่าตกลงเรียกบำเหน็จค่าฝากโดยปริยายนั้น หมายความว่า คู่สัญญามีได้พูดถึงบำเหน็จค่าฝากแต่อย่างใด แต่โดยพฤติการณ์ที่ปรากฏ เล็งเห็นได้ว่า ผู้รับฝากทำการรับฝากโดยหวังค่าบำเหน็จ เช่น ปิดป้ายไว้หน้าบ้านว่า “รับฝากรถยนต์” ดังนี้ แม้เขาไม่ได้เขียนว่ารับฝากโดยคิดค่าฝาก ก็ย่อมเล็งเห็นได้ว่า เขาย่อมทำการรับฝากเพื่อเรียกบำเหน็จ เมื่อใครก็ตามเอารถยนต์ไปฝาก ก็ต้องเสียเงินค่าฝากแก่เขา โดยถือว่าผู้ฝากได้ตกลงเรื่องบำเหน็จค่าฝากโดยปริยายแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 658 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 2748, 2749/2515 การทำเรือแห่งประเทศไทย โจทก์
ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล แต่ชุนหลี่จั้น
โดยเซ่งเฮง แซ่แต้ จำเลย

จำเลยฝากสินค้ากระจกแผ่นไม้ที่โรงพักสินค้าของการทำเรือ โจทก์ จำเลยมีความผูกพันตามสัญญาฝากทรัพย์ที่จะต้องชำระค่าบำเหน็จรับฝากให้โจทก์ แม้จะปรากฏว่าโจทก์ทำการเก็บรักษาทรัพย์ของจำเลยไม่ดี เป็นเหตุให้ทรัพย์เสียหายไปบ้าง ก็ไม่ทำให้สิทธิจะได้รับค่าบำเหน็จของโจทก์ต้องสิ้นไปแต่ประการใด เพราะความเสียหายอันเกิดจากการรักษาของเป็นเรื่องจะต้องว่ากล่าวกันเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

โจทก์เป็นองค์การประกอบกิจการทำเรือเพื่อประโยชน์ของรัฐมีบทกฎหมายพิเศษให้โจทก์มีอำนาจกำหนดอัตราค่าฝากของที่ท่าเรือนั้นด้วย ดังนั้น เมื่อมีผู้ใดมาใช้บริการของโจทก์ สัญญาฝากทรัพย์ระหว่างโจทก์กับผู้นั้นก็เกิดขึ้นได้ โดยไม่ต้องตกลงกันในเรื่องค่าฝากอีกชั้นหนึ่ง แม้ต่อมาโจทก์จะได้กำหนดอัตราค่าฝากขึ้นภายหลังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็ถือได้ว่าอัตราค่าฝากใหม่เป็นส่วนหนึ่งในข้อตกลงเดิมนั่นเอง ซึ่งถ้าจำเลยไม่พอใจจะเสียค่าฝากตามอัตราใหม่ ก็ชอบที่จะขนของออกไปจากท่าเรือของโจทก์ แต่เมื่อจำเลยไม่ยอมขนออกไป จึงถือได้ว่าจำเลยตกลงยอมเสียค่าฝากให้โจทก์ตามอัตราใหม่นี้ด้วย จำเลยจึงผูกพันที่จะต้องเสียตามอัตราใหม่นี้ แม้จะปรากฏว่าค่าฝากตามอัตราใหม่นี้มีจำนวนท่วมท้นราคาสิ่งของที่ฝากมากก็ตาม ก็ไม่สำคัญแต่ประการใด

จำเลยอ้างว่าการที่โจทก์เก็บรักษาของของจำเลยไม่ดี เป็นเหตุให้ของของจำเลยเสียหาย จำเลยจึงมีสิทธิหักเงินค่าเสียหายนี้จากเงินค่าฝากที่จะต้องเสียให้โจทก์นั้น เมื่อจำเลยเพียงแต่ยื่นคำให้การต่อสู้ข้อหักหนี้ หาได้ฟ้องแย้งไม่ และโจทก์เองก็นำสืบปฏิเสธข้อต่อสู้นี้อยู่ ดังนั้น จำเลยจะขอหักกลับหนี้เงินตามฟ้องของโจทก์หาได้ไม่

ศาลล่างพิพากษาบังคับให้จำเลยขนของออกจากที่เก็บสินค้าของโจทก์ ครั้นเมื่อจำเลยจะปฏิบัติตามคำพิพากษา โจทก์กลับใช้สิทธิยึดหน่วงไม่ยอมให้ขนไป โดยให้จำเลยเสียค่าฝากเสียก่อนนั้น ต้องถือว่าจำเลยได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาในส่วนนี้แล้ว แม้ของนั้นจะยังคงอยู่ในสถานที่ของโจทก์ตลอดมาก็ตาม ก็เป็นการใช้สิทธิยึดหน่วงของโจทก์ มิใช่โจทก์เก็บของไว้ตามสัญญา โจทก์คิดค่าบำเหน็จฝากทรัพย์สินนับแต่วันที่จำเลยไปขออนของออกมา และโจทก์ไม่ยอมให้ขนไม่ได้

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้เป็นตัวอย่างของการตกลงเสียบำเหน็จค่าฝากโดยปริยาย เพราะโดยพฤติการณ์ปรากฏชัดอยู่แล้วว่าโจทก์รับฝากทรัพย์สินเพื่อจะเอาบำเหน็จไม่ได้รับฝากเปล่า ๆ แน่ กล่าวคือ โจทก์คือการทำเรื่องแห่งประเทศไทยตั้งขึ้นเพื่อหาประโยชน์ให้รัฐ เพราะฉะนั้น แม้มิได้มีการตกลงเรื่องบำเหน็จค่าฝากก็ย่อมต้องถือว่าได้ตกลงกันแล้วโดยปริยาย เมื่อจำเลยมาขอรับบริการ (ขอฝากของ)

2.3 หน้าที่เสียค่าบำเหน็จ

มาตรา 669 ถ้าไม่ได้กำหนดเวลาไว้ในสัญญา หรือไม่มีกำหนดโดยจาริตประเพณีว่า บำเหน็จค่าฝากทรัพย์สินนั้นจะพึงชำระเมื่อไรไซ้รู้ ท่านให้ชำระเมื่อคืนทรัพย์สินซึ่งฝาก ถ้าได้กำหนดเวลาอันใดเป็นระยะเวลาอย่างไร ก็พึงชำระเมื่อสิ้นระยะเวลานั้นทุกคราวไป

มาตรานี้ นอกจากจะถือว่าเป็นบทกำหนดหน้าที่ของผู้ฝากที่จะต้องชำระบำเหน็จค่าฝากให้กับผู้รับฝากตามข้อตกลง (ทั้งโดยชัดแจ้งและปริยาย) แล้วยังเป็นบทกำหนดระยะเวลาในการชำระด้วย ถือถ้าไม่ได้ตกลงกันว่าจะชำระบำเหน็จค่าฝากเมื่อใด ทั้งโดยจาริตประเพณีในท้องถิ่นที่ทำสัญญาก็ไม่ปรากฏแล้ว กฎหมายให้ชำระค่าบำเหน็จค่าฝากเมื่อผู้รับฝากคืนทรัพย์สินที่ฝาก แต่ถ้าบำเหน็จค่าฝากได้กำหนดเวลาเป็นระยะ ผู้ฝากก็ต้องชำระให้แก่ผู้รับฝากตามระยะเวลาที่กำหนด เช่น ค่าฝากรถยนต์เป็นรายวัน ๆ ละ 5 บาท หรือรายเดือน ๆ ละ 100 บาท ดังนี้ ผู้ฝากก็ต้องชำระค่าฝากทุก ๆ รอบ ที่ครบ 1 วัน หรือครบ 1 เดือน แล้วแต่กรณี

3. สิทธิของผู้ฝาก

เราได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้รับฝากหมดแล้ว คราวนี้จึงเป็นการสมควรที่จะได้กล่าวถึงสิทธิของผู้รับฝากบ้าง สิทธิของผู้รับฝากนั้นมีบัญญัติไว้ในมาตรา 670 ดังนี้

มาตรา 670 ผู้รับฝากชอบที่จะยึดหน่วงเอาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นไว้ได้ จนกว่าจะได้รับเงินบรรดาที่ค้างชำระแก่ตนเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้น

กล่าวโดยทั่วไป ผู้รับฝากมีหน้าที่จะต้องส่งคืนทรัพย์สินที่ได้รับฝากไว้ แม้ทั้งที่ได้กำหนดเวลาไว้ ถ้าผู้ฝากเรียกคืนก่อนกำหนด ผู้รับฝากก็ต้องส่งคืน เช่นกรณีดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 663 เป็นต้น แต่จะไม่ใช่เป็นการสมควรหากไม่มีกฎหมายกำหนดสิทธิผู้รับฝากให้ยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝากได้ในกรณีที่ผู้ฝากยังคงเป็นหนี้ผู้รับฝากเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้นอยู่ กฎหมายจึงได้กำหนดสิทธิให้ผู้รับฝากมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝากนั้นไว้ได้จนกว่าผู้ฝากจะชำระหนี้ อันเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้นแล้ว หนี้อันเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้น หรือตามที่มาตรา 670 เรียกว่า “เงินบรรดาที่ค้างชำระแก่ตนเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้น” หมายความว่าหนี้ที่เกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินนั้นโดยตรง เช่น บำเหน็จค่าฝากหรือค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝาก ที่ผู้รับฝากได้ออกไป และผู้ฝากยังมีได้ใช้คืนได้ แต่ถ้าเป็นหนี้อื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการฝากทรัพย์สิน เช่นผู้ฝากเคยกู้ยืมเงินผู้รับฝากไว้แล้วยังไม่ใช้ ดังนี้ผู้รับฝากจะนำมาเป็นเหตุเพื่อยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝากดังกล่าวนี้ไม่ได้

4. อายุความ

มาตรา 671 ในข้อความรับผิดชอบเพื่อใช้เงินบำเหน็จค่าฝากทรัพย์สินก็ดี ชาติใช้เงินค่าใช้จ่ายก็ดี ใช้ค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับการฝากทรัพย์สินก็ดี ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่สิ้นสัญญา

จากบทมาตรานี้ ทำให้เห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดอายุความพิเศษไว้สำหรับสิทธิเรียกร้อง 3 ชนิดคือ

(1) สิทธิเรียกร้องให้ใช้เงินบำเหน็จค่าฝากทรัพย์สิน

(2) สิทธิเรียกร้องให้ใช้เงินค่าใช้จ่าย เช่น ผู้รับฝากได้ออกค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นไป ผู้รับฝากก็มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ฝากใช้เงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวคืนแก่ตน

(3) สิทธิเรียกร้องให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวแก่การฝากทรัพย์สินได้แก่กรณีที่ทรัพย์สินที่ฝากนุบสลาย (โดยไม่ถึงกับสูญหาย) อันเป็นความผิดของผู้รับฝาก ผู้รับฝากก็มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับฝากใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้

สิทธิเรียกร้องทั้ง 3 ชนิดนี้มีอายุความ 6 เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญา นั่นก็หมายความว่า ถ้าผู้ทรงสิทธิไม่ฟ้องเสียภายในกำหนด 6 เดือนนับแต่วันสิ้นสัญญาแล้ว ผู้ทรงสิทธิก็เป็นอันไม่มีโอกาสฟ้องร้องได้อีกต่อไป

ปัญหาต่อไปมีว่า วันสิ้นสัญญา ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 671 นี้หมายความว่าถึงวันใดข้อนี้ก็อาจตอบได้โดยทั่วไปว่า ปกติแล้วก็หมายความว่าถึงวันที่คู่สัญญาได้กำหนดให้สัญญาฝากทรัพย์สินสิ้นสุด แต่เนื่องจากสัญญาฝากทรัพย์สินอาจสิ้นสุดลงโดยเหตุอื่นอันมิใช่วันที่กำหนดไว้ เป็นต้นว่า

ก. สิ้นสุดลงก่อนกำหนดเพราะผู้ฝากเรียกคืนทรัพย์สินที่ฝากดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 663

ข. สิ้นสุดลงก่อนกำหนดเพราะผู้รับฝากขอสงวนคืนด้วยมีเหตุจำเป็นอันมิอาจจะก้าวล่วงเสียได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 662 ตอนท้าย

ค. สิ้นสุดลงก่อนกำหนดเพราะคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบอกเลิกสัญญาเนื่องจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา ดังที่บัญญัติไว้โดยทั่วไปในมาตรา 387

ง. สิ้นสุดลงก่อนกำหนดเมื่อทรัพย์สินที่ฝากถูกทำลายสูญหายไป (ข้อนี้เป็นการสิ้นสุดโดยสภาพ ในเมื่อไม่มีทรัพย์สินที่ฝากแล้วก็ไม่มีทางที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามสัญญาได้สัญญาจึงระงับไปในตัว)

เพราะฉะนั้น ในการนับอายุความจึงอาจนับได้ตั้งแต่วันสิ้นสัญญาที่เป็นเวลาก่อนกำหนดในสัญญาที่ได้ทำกันไว้ได้

อายุความ 6 เดือนดังที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 671 นี้ นับว่าเป็นอายุความพิเศษที่ใช้เฉพาะกรณีดังกล่าวแล้วเท่านั้น ฉะนั้น ถ้าเป็นการเรียกร้องอย่างอื่น เช่น ให้คืนทรัพย์สินที่ฝาก จึงต้องใช้หลักอายุความทั่วไปดังบัญญัติไว้ในมาตรา 164 ที่ว่า “อันอายุความนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้มีกำหนดสิบปี” (โปรดเทียบกับคำพิพากษาฎีกาที่ 785/2476 คดีระหว่าง นายผ่อง โจทก์ นายอยู่ จำเลย ซึ่งได้กล่าวไว้ในคำอธิบายท้ายมาตรา 649) ยังมีปัญหาอีกว่า อายุความสิบปี ซึ่งเป็นอายุความทั่วไปนี้ จะนับกันตั้งแต่เมื่อใด ปรากฏว่ามาตรา 169 บัญญัติให้นับเริ่มแต่ขณะที่จะอาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป

เกี่ยวกับสัญญาฝากทรัพย์สินโดยไม่ได้กำหนดเวลากันไว้ก็ไม่เป็นปัญหา อายุความในการเรียกร้องคืนทรัพย์สินที่ฝาก ข้อมเริ่มนับตั้งแต่วันฝากทรัพย์สินนั่นเอง เพราะผู้ฝาก

มีสิทธิเรียกร้องให้คืนทรัพย์สินที่ฝากได้ทุกเมื่อ (ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 349/2500 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) แต่มีปัญหาคือว่า ถ้าได้กำหนดเวลาไว้ จะเริ่มนับอายุความกันอย่างไร มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า น่าจะนับอายุความตั้งแต่วันฝากทรัพย์สินเช่นเดียวกัน เพราะมาตรา 663 บัญญัติว่า ถึงแม้ว่าคู่สัญญาจะได้กำหนดเวลาไว้ว่าจะพึงคืนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเมื่อไรก็ตาม ถ้าว่าผู้ฝากเรียกคืนในเวลาใด ๆ ผู้รับฝากก็ต้องคืนให้ เหตุนี้เองจึงมีผู้ตั้งคำถามว่า ถ้าเช่นนั้น หากคู่สัญญาได้กำหนดเวลาฝากทรัพย์สินไว้มีระยะถึง 10 ปีขึ้นไป และผู้ฝากรอจนครบกำหนดนั้น สิทธิเรียกร้องของผู้ฝากจะระงับลงโดยอายุความหรือไม่ ซึ่งฟังดูก็เป็นเรื่องน่าคิด แต่ถ้าจะมองดูตัวอย่างแล้ว อาจรู้สึกได้ว่าเป็นกรณีผิดธรรมดาที่ฝากทรัพย์สินกันนานถึง 10 ปี จึงอาจถือว่าเป็นกรณีละเลย สมควรให้ถือว่าเป็นกรณีขาดอายุความได้ แต่อย่างไรก็ดี เรื่องนี้ยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ จึงควรรอดูกันต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 671 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 538/2495 นายสุน โฟ่งสิน โจทก์

นายสอ้าง บุญสม จำเลย

คดีได้ความว่า จำเลยได้รับฝากยางของโจทก์ไว้ ต่อมาโจทก์ขายยางนั้นให้แก่ ก. ไปจำนวนหนึ่ง และให้ไปปรับยางจากจำเลย ครั้นต่อมาโจทก์ขายยางที่เหลืออีกให้ผู้ซื้อ ผู้ซื้อรับยางที่จำเลยไม่ได้ โจทก์ไปหาจำเลย จำเลยบอกว่ายางของโจทก์ที่เหลือส่งผิดไปกรุงเทพฯ จำเลยจะเอาคืนให้ ถ้าคืนไม่ได้จะยอมใช้เงินให้ ต่อมาจำเลยได้มีจดหมายให้โจทก์ไปปรับยางคืนจาก ก. แต่ในที่สุดก็ไม่ได้เช่นกัน โจทก์จึงมาฟ้องคดีนี้ จำเลยต่อสู้ว่าขาดอายุความ ดังนี้
วินิจฉัยว่า สัญญาฝากยางส่วนที่เหลืออยู่นี้ ยังหาได้สิ้นสุดหรือเลิกกันไม่ เพราะยังไม่มี การแสดงเจตนาเลิกสัญญากันแต่ประการใด สัญญา ยังคงผูกพันกันอยู่ เมื่อฟังว่าสัญญา ยังไม่เลิกกัน จะถือว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความตามมาตรา 671 ไม่ได้ เพราะมาตรา 671 นี้ ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันสิ้นสัญญา คดีนี้สัญญายังไม่สิ้น อายุความจึงยังไม่เริ่มนับ

คำวิจารณ์ การที่โจทก์ขายยางให้ผู้ซื้อ โดยให้ผู้ซื้อไปปรับยางจากจำเลยนั้น ถ้าปรากฏว่าผู้ซื้อไปปรับมาได้ ก็ควรจะเรียกว่าสัญญาฝากทรัพย์สินสิ้นสุด แต่เมื่อไปปรับไม่ได้ และผู้ฝาก ยังไม่ได้แสดงเจตนาเลิกสัญญาแสดงว่าผู้ฝากยังคงฝากทรัพย์สินอยู่ต่อไป เมื่อผู้ฝากคือโจทก์ ในคดีนี้นำคดีมาฟ้องในขณะที่สัญญาฝากทรัพย์สินยังไม่สิ้นสุด จำเลยคือผู้รับฝากจึงไม่อาจอ้าง อายุความตามมาตรา 671 ขึ้นต่อสู้โจทก์ได้ ทั้งนี้เพราะอายุความตามมาตรา 671 จะเริ่มนับก็ ตั้งแต่วันสิ้นสัญญาเท่านั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 349/2500 นายสินชัย สุภขรรค์ชัย โจทก์
นางลิ่ง คล้ายคลึง จำเลย

โจทก์ฝากทรัพย์ไว้กับจำเลยหลายอย่างต่างกัน บางอย่างโจทก์ฝากกับจำเลยเป็น
เวลาเกินกว่า 10 ปี แต่บางสิ่งโจทก์นำมาใช้ทำบุญสงเคราะห์ประจำปี แล้วนำกลับไปฝาก
จำเลยอีกเป็นการฝากกันใหม่ประจำปี ส่วนบางอย่างที่โจทก์ไม่ได้นำมาใช้คงฝากอยู่กับจำเลย
ตลอดมาเป็นเวลาเกินกว่า 10 ปี โจทก์มาฟ้องร้องเรียกคืน จำเลยจึงต่อสู้ว่าจำเลยใช้สิทธิ
ครอบครองเป็นเวลาเกินกว่า 10 ปี ได้สิทธิตามกฎหมาย ดังนี้

วินิจฉัยว่า สำหรับทรัพย์ที่โจทก์ฝากจำเลยไว้ และนำมาใช้ทำบุญสงเคราะห์ประจำปี
แล้วนำมาฝากกันใหม่นั้น เป็นการฝากกันใหม่ประจำปี เรื่องอายุความจึงไม่ต้องคำนึงถึง
ส่วนข้อที่จำเลยต่อสู้ว่า ใช้สิทธิครอบครองเป็นเวลาเกินกว่า 10 ปี ได้สิทธิตามกฎหมาย ซึ่ง
หมายความว่าจำเลยยกอายุความครอบครองปรปักษ์ตามมาตรา 1382 ขึ้นเป็นข้อต่อสู้ จำเลย
หาได้อ้างอายุความฝากทรัพย์ไม่ ศาลจึงยกขึ้นวินิจฉัยไม่ได้ เพราะต้องห้ามมาตรา 193 จำเลย
จึงต้องส่งคืนทรัพย์ให้โจทก์

คำวิจารณ์ คดีนี้ ถ้าจำเลยอ้างอายุความเสียสิทธิตามมาตรา 164 จำเลยก็จะชนะ
คดี เพราะข้อเท็จจริงปรากฏอยู่แล้วว่าเป็นเรื่องฝากทรัพย์ แต่จำเลยกลับไปอ้างอายุความ
ได้สิทธิตามมาตรา 1382 ซึ่งการอ้างอายุความได้สิทธินี้อ้างมาลอยๆไม่ได้ การจะได้สิทธิโดย
อายุความครอบครองปรปักษ์ตามมาตรา 1382 จะต้องเป็นกรณีที่เข้าครอบครองทรัพย์สิน
ของผู้อื่นโดยสงบ โดยเปิดเผยและด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ หากใช้ครอบครองแทนผู้อื่นหรือ
ครอบครองโดยอาศัยสิทธิตามสัญญา เช่น ครอบครองในฐานะเป็นผู้มีสิทธิเก็บกิน สิทธิจำนำ
หรือผู้เช่า ผู้ยืม เหล่านี้ไม่ เมื่ออยู่ในฐานะเป็นผู้ยึดถือไว้แทนเขาชั่วคราวจำกัด รับเคารพต่อ
กรรมสิทธิ์อันใหญ่ยิ่งของเขา และรู้สึกสำนึกในหน้าที่ของตนที่จะต้องคืนทรัพย์ให้เขาเมื่อสิ้น
กำหนดที่ตนจะทรงสิทธิได้นั้นแล้ว จะถือว่าเป็นผู้ยึดถือครอบครองอยู่ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ
ไม่ได้* กรณีฝากทรัพย์ก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่รับฝากไว้ตราบดีที่ยังคงรับเคารพต่อกรรมสิทธิ์อันใหญ่
ยิ่งของผู้ฝาก และรู้สึกในหน้าที่ของตนที่จะต้องคืนทรัพย์ให้ผู้ฝาก จะถือว่าเป็นผู้ยึดถือ
ครอบครองด้วยเจตนาเป็นเจ้าของไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1739/2514 โจทก์ฟ้องว่า โจทก์มอบเงินให้จำเลยไปซื้อข้าว
เปลือกแล้วให้จำเลยเก็บข้าวเปลือกไว้ เมื่อโจทก์ต้องการเมื่อใดจำเลยจะต้องมอบข้าวเปลือก
ให้ตามข้อตกลง ครั้นโจทก์ไปขอรับข้าวเปลือก จำเลยไม่อาจมอบให้ได้ ขอให้จำเลยส่งมอบ

* เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. กฎหมายลักษณะทรัพย์ อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พระนคร : สำนักพิมพ์
ชัยฤทธิ์ อาคาร 6 ถนนราชดำเนิน, 2497, หน้า 706

ข้าวเปลือก ถ้าส่งมอบไม่ได้ ก็ให้จำเลยคืน หรือใช้เงินที่ได้รับมอบไว้ ไม่ใช่เรื่องที่โจทก์ฟ้อง ขอให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวแก่การฝากทรัพย์ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 671 โจทก์มีสิทธิฟ้องภายในกำหนดอายุความ 10 ปี

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้พอเทียบเคียงได้กับคำพิพากษาฎีกาที่ 785/2476 คดีระหว่าง นางผ่อง โจทก์ นายอยู่ จำเลย ซึ่งได้วินิจฉัยไว้เกี่ยวกับอายุความฟ้องร้องให้คืนหรือใช้ทรัพย์สินที่ยืมว่า การฟ้องร้องให้คืนหรือใช้ทรัพย์สินที่ยืมนี้ หากเข้าอยู่ในข่ายแห่งมาตรา 649 ไม่นับ อายุความฟ้องร้องเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่ยืมจึงเข้าหลักอายุความทั่วไปดังกล่าวไว้ในมาตรา 164 ซึ่งมีกำหนดระยะเวลา 10 ปี นับแต่ผู้ให้ยืมมีสิทธิเรียกร้องได้ (โปรดดูรายละเอียดในคำอธิบายท้ายมาตรา 649 ในเรื่องยืม) เรื่องของมาตรา 671 อันเป็นบทกฎหมายที่กำหนดอายุความของสัญญาฝากทรัพย์นี้ กฎหมายก็คงจะมีเจตนารมณ์ในการบัญญัติเช่นเดียวกันกับเรื่องของมาตรา 649 อันเป็นบทกฎหมายที่กำหนดอายุความของสัญญายืมใช้ครุรูป จึงไม่นับว่าการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่ฝากอยู่ในข่ายบังคับอายุความ 6 เดือนตามมาตรา 671 แต่อยู่ในบังคับอายุความ 10 ปีตามมาตรา 164 เช่นเดียวกัน

5. วิธีเฉพาะการฝากเงิน

5.1 ข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

มาตรา 672 ถ้าฝากเงิน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองตราอันเดียวกัน แต่จะต้องคืนเงินให้ครบจำนวน

อนึ่ง ผู้รับฝากจะเอาเงินซึ่งฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่หากจำต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น แม้ว่าเงินซึ่งฝากนั้นจะได้สูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยก็ตาม ผู้รับฝากก็จำต้องคืนเงินเป็นจำนวนตั้งว่านั้น

จากตัวบทมาตรานี้ อาจแยกพิจารณาได้ ดังนี้

5.1.1 ผู้รับฝากเงินไม่ต้องคืนเงินอันเดียวกันกับที่รับฝาก

เท่าที่ได้ศึกษาสัญญาฝากทรัพย์โดยทั่วไปมา จะเห็นว่าผู้รับฝากมีหน้าที่ที่จะต้องคืนทรัพย์อันเดียวกันกับที่รับฝากไว้ แต่เมื่อเป็นการฝากทรัพย์ที่เป็นเงินตรา กฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเงินตราอันเดียวกันกับที่รับฝากไว้ หมายความว่า ถ้าคู่สัญญามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ผู้รับฝากย่อมส่งคืนเงินตราอันอื่นให้กับผู้ฝากได้ ข้อสำคัญมีเพียงว่าจะต้องส่งคืนให้ครบจำนวนเท่านั้น สัญญาฝากทรัพย์ที่เป็นเงินตรา นี้ จึงอาจเป็นสัญญาฝากทรัพย์นอกแบบได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วแต่ต้น

5.1.2 ผู้รับฝากใช้เงินที่ฝากได้

โดยผลของมาตรา 672 วรรค 2 ตอนแรกที่ว่า “อนึ่ง ผู้รับฝากจะเอาเงินซึ่งฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่หากจำต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น....” ทำให้ผู้รับฝากใช้เงินที่ฝากได้ เหตุผลก็คือ เมื่อมาตรา 672 วรรคแรก กำหนดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเงินอันเดียวกันกับที่ฝาก ก็เท่ากับสันนิษฐานให้ผู้รับฝากนำเงินที่ฝากนั้นไปใช้ได้ จึงได้บัญญัติมาตรา 672 วรรค 2 ตอนต้นไว้ให้รับกัน

การที่ ป.พ.พ. มาตรา 672 วรรค 2 บัญญัติให้ผู้รับฝากนำเงินที่ฝากไปใช้ได้นี้เอง เมื่อผู้รับฝากนำเงินนี้ไปใช้ จึงไม่มีผิดฐานยักยอกตามประมวลกฎหมายอาญา เว้นแต่ผู้รับฝากจะมีเจตนาทุจริต (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 233/2504)

5.1.3 แม้เงินซึ่งฝากนั้นจะได้สูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยผู้รับฝากก็ต้องคืนเงิน

เนื่องจากสัญญาฝากเงินอาจเป็นสัญญาฝากทรัพย์นอกแบบโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าวแล้ว ซึ่งยังผลให้ถือว่าเมื่อทำสัญญาฝากเงินกรรมสิทธิ์ในเงินตราได้โอนมายังผู้รับฝากแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าเงินตรานั้นสูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัย ความพิพาศดังกล่าวย่อมตกแก่ผู้เป็นเจ้าของ (Res perit domino.) ก็ตกแก่ผู้รับฝาก ผู้รับฝากจึงยังคงต้องคืนเงินเป็นจำนวนเท่ากับที่รับฝากไว้แก่ผู้ฝาก

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 672 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 1369/2493 นางหลาบ วิริยะมานิต โจทก์
พระยาปริदानฤเบศร์กับพวก จำเลย

โจทก์ กับ ม. ได้อยู่กินกันฉันสามีภริยาตามพฤตินัยโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส โจทก์ได้มอบเงินจำนวนหนึ่งให้ ม. โดยให้ไปหาผลประโยชน์ให้แก่โจทก์ จะทำอะไรตามใจชอบก็ได้ ม. จึงเอาเงินของโจทก์นั้นไปให้คนอื่นกู้ ต่อมา ม. ถึงแก่กรรม ผู้จัดการมรดกและทายาทไม่ยอมคืนเงินรายนี้ให้โจทก์ โดยอ้างว่า ม. เป็นตัวแทนของโจทก์ ให้โจทก์ไปเรียกร้องเอาจากลูกหนี้เอง โจทก์จึงมาฟ้องเรียกเงินรายนี้

วินิจฉัยว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโจทก์กับ ม. นั้น เป็นสามีภรรยาโดยพฤตินัย เมียมอบเงินให้อยู่ในกำมือของม. เพื่อให้หาผลประโยชน์ให้ หาใช่เป็นการตั้งตัวแทนไปทำนิติกรรมการกู้ไม่ ม. จึงยังต้องรับผิดชอบคืนเงินให้โจทก์ โดยถือว่า ม. เป็นผู้ให้กู้ ย่อมมีสิทธิและความรับผิดชอบต่อกู้โดยตรง เงินที่โจทก์มอบให้ ม. นี้เท่ากับเงินฝาก ซึ่งผู้รับฝากจะต้องคืนให้ตามมาตรา 672 โจทก์จึงมีสิทธิได้รับชำระเงินจำนวนนี้ซึ่งเป็นกองมรดกของ ม.

คำวิจารณ์ ที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า กรณีนี้เป็นเพียงฝากทรัพย์ (ฝากเงิน) เพราะผู้ฝาก ไม่ได้เจาะจงแต่งตั้งให้ผู้รับฝากไปทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะแทนตนอย่างไร ผู้รับฝากจึงมีนิติสัมพันธ์อยู่กับผู้ฝากที่จะต้องคืนเงินให้

คำพิพากษาฎีกาที่ 235/2516 พนักงานอัยการจังหวัดนครพนม โจทก์

นางแอม โฮ โจทก์ร่วม

นายเทือง อรุณมณี จำเลย

ฝากเงินให้ช่วยเก็บรักษาไว้ ต่อมาขอเงินคืน ผู้รับฝากคืนให้ไม่ได้อ้างว่าเอาไปใช้ เสียหมด ขอผิดผ่อน ไม่เป็นการทุจริต ต่อมาจึงกลับปฏิเสธว่าไม่เคยรับฝาก ดังนี้ เป็นเรื่อง ผิดสัญญาทางแพ่ง ไม่เป็นอภัยออกทรัพย์

คำวิจารณ์ ตามนัยมาตรา 672 จะเห็นได้ว่า กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้รับฝากเงิน เอาเงินที่ฝากไปใช้ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อผู้รับฝากเอาไปใช้ เหตุเพียงเท่านั้นไม่ควรผิดกฎหมาย อาญา จึงเป็นเรื่องผิดสัญญาทางแพ่งที่ไม่ยอมส่งคืนเท่านั้น เรื่องเช่นนี้ได้เคยมีคำพิพากษา ฎีกาที่ 233/2504 วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานแล้ว โปรดดูคำอธิบายในหัวข้อ “5.1.2 ผู้รับฝากใช้ เงินที่ฝากได้” ที่ได้กล่าวแล้วแต่ต้น

5.2 กรณีผู้รับฝากจำต้องคืนเงินแต่เพียงเท่าจำนวนที่ฝาก

มาตรา 673 เมื่อใดผู้รับฝากจำต้องคืนเงินแต่เพียงเท่าจำนวนที่ฝาก ผู้ฝากจะเรียก ถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้ หรือฝ่ายผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลา นั้นก็ไม่ได้ดูกัน

บทบัญญัติมาตรานี้แตกต่างกับการฝากทรัพย์โดยทั่วไป ที่ผู้ฝากจะเรียกคืนเมื่อใด ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา 673 จำกัดไว้เฉพาะการฝากเงินที่ผู้รับฝากจะต้องคืนเงินเพียง เท่าจำนวนที่ฝากเท่านั้น เช่น ฝาก 10,000 บาท ถิ่น 10,000 บาท โดยไม่ได้จำกัดไว้ว่าจะต้อง เป็นเงินชนิดไหน อย่างไร

เหตุผลที่จำกัดไว้เช่นนี้เพราะกฎหมายอนุญาตให้ผู้รับฝากเอาเงินนั้นไปใช้เสียก่อน ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าผู้รับฝากเอาไปใช้ และผู้ฝากเรียกให้คืนก่อนกำหนด อาจเป็นการไม่ สะดวกแก่ผู้รับฝาก ส่วนกรณีที่ผู้รับฝากจะคืนก่อนกำหนดไม่ได้นั้น ก็เพราะเหตุว่า ผู้ฝาก ได้มีความมุ่งหมายไว้แล้วว่า จะให้รักษาไว้เช่นนั้น การคืนเสียก่อนกำหนด ผู้ฝากอาจจะไม่ สะดวกในการที่จะเอาเงินนั้นรักษาไว้ และอาจไม่เป็นการปลอดภัยก็ได้*

* เสริม วินิจฉัยกุล, คำสอนวิชาการบัญชี พุทธศักราช 2483 เอกเทศสัญญา, พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2497, หน้า 96

แต่ถ้ามีข้อตกลงกันว่า จะต้องคืนประเภทและชนิดอย่างเดียวกันกับที่ฝากนั้นแล้ว ย่อมไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 673 นี้ ก็ต้องใช้บทบัญญัติฝากทรัพย์ทั่วไปคือผู้ฝากจะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้

เหตุผลก็คือ ถ้าวางข้อกำหนดลงไปให้ต้องคืนประเภท ชนิดเดียวกันปริมาณเท่ากันแล้วก็เท่ากับกำหนดเป็นเชิงไม่ยอมจะให้ผู้รับฝากใช้ เพราะถ้านำไปใช้แล้วอาจจะนำเงินประเภท ชนิดเดียวกันมาคืนไม่ทัน และเมื่อไม่ได้ใช้ หรือใช้อย่างระวาง ก็ยอมทำให้ผู้รับฝากสามารถส่งคืนได้เสมอ ผู้ฝากจึงเรียกคืนได้ทุกเมื่อ ตามหลักการรับฝากทรัพย์ทั่วไป ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 663 *

เกี่ยวกับมาตรา 673 นี้ มีคำพิพากษาฎีกาที่ 80/2511 คดีระหว่าง นางสมศรี เจริญรัชต์ภาคย์ กับพวก โจทก์ ธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด จำเลย เป็นตัวอย่างว่า ผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารมีนิติสัมพันธ์กับธนาคารตามลักษณะฝากทรัพย์ ผู้ฝากจะถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ตกลงกันไม่ได้ และธนาคารผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลานั้น ก็ไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 673 แต่ได้วางข้อสังเกตไว้ว่า มาตรา 673 นี้ อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 665 เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ฝากตายก่อนเวลากำหนด ธนาคารก็มีหน้าที่จำต้องคืนเงินให้แก่ทายาท ทั้งนี้ ตามมาตรา 665 นั้นธนาคารจะหวังเหนี่ยวรั้งไม่คืนเงินจนกว่าจะถึงกำหนดตามที่ตกลงกับผู้ฝาก (ที่ตายไปแล้ว) โดยอาศัยมาตรา 673 ต่อไปไม่ได้

6. วิธีการเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม

หัวข้อนี้อยู่ในหมวดที่ 3 ของลักษณะฝากทรัพย์แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นหัวข้อที่พูดถึงความรับผิดชอบของเจ้าสำนักอันมีต่อคนเดินทางหรือแขกอาศัย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป เริ่มแต่มาตรา 674 ถึงมาตรา 678 และพูดถึงสิทธิของเจ้าสำนัก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในมาตรา 679

6.1 ความรับผิดชอบของเจ้าสำนัก

6.1.1 ใครบ้างที่ต้องรับผิดชอบ

มาตรา 674 เจ้าสำนักโรงแรม หรือโฮเต็ล หรือสถานที่อื่นทำนองเช่นว่านั้น จะต้องรับผิดชอบเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอย่างไร ๆ อันเกิดแก่ทรัพย์สิ่งซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัย หากได้พามา

* สุปิ่น พูลพัฒน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์, 2509 หน้า 119

“โรงแรม โฮเทล หรือสถานที่อื่นทำนองเช่นนั้น” หมายความว่าสถานที่อย่างไร ป.พ.พ. มิได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่เนื่องจากเมื่อต่อมาคือปี พ.ศ. 2479 ได้มีพระราชบัญญัติ โรงแรม พุทธศักราช 2478 ให้คำจำกัดความคำว่า “โรงแรม” ไว้ในมาตรา 3 ว่า หมายความว่า “บรรดาสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับสินจ้างสำหรับคนเดินทาง หรือบุคคลที่ประสงค์ จะหาที่อยู่หรือที่พักชั่วคราว” เพราะฉะนั้น คำว่า “โรงแรมหรือโฮเทล หรือสถานที่อื่นทำนอง เช่นเช่นนั้น” จึงควรจะหมายความว่าบรรดาสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับสินจ้างสำหรับ คนเดินทางหรือบุคคลที่ประสงค์จะหาที่อยู่ หรือที่พักชั่วคราว ทุกชนิด ไม่ว่าจะเรียกชื่อสถานที่ นั้น ๆ ว่าอย่างไร

คำว่า “เจ้าสำนัก” ป.พ.พ. ก็มีได้ให้คำจำกัดความไว้เช่นเดียวกัน แต่ถ้าจะอาศัยคำ จำกัดความของคำว่า “เจ้าสำนัก” ซึ่งอยู่ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติโรงแรม พุทธศักราช 2478 มาใช้บ้าง โดยถือว่าเป็นกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งตาม ป.พ.พ. มาตรา 4 วรรค 3 ก็น่า จะพอไปได้ ซึ่งมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติโรงแรม พุทธศักราช 2478 ให้คำจำกัดความ ของคำว่า “เจ้าสำนัก” ไว้ว่า หมายความว่า “บุคคลผู้ควบคุมและจัดการโรงแรม”

เพราะฉะนั้น คำว่า “เจ้าสำนักโรงแรม หรือโฮเทล หรือสถานที่อื่นทำนองเช่นนั้น” จึงควรหมายความว่าบรรดาผู้ควบคุมและจัดการสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับสินจ้าง สำหรับคนเดินทาง หรือบุคคลที่ประสงค์จะหาที่อยู่หรือที่พักชั่วคราว ได้แก่ผู้ควบคุมและ จัดการโรงแรม ที่พักคนเดินทาง (motel) หรือหอพักชายหญิง รวมทั้งโรงเรียนที่รับนักเรียน กินนอน เป็นต้น ผู้ควบคุมและจัดการสถานที่ดังกล่าวย่อมต้องรับผิดชอบเพื่อความสูญหายหรือ บุปสลาขอย่างใด ๆ อันเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัย ได้พามา

เมื่อคำว่า “เจ้าสำนัก” หมายความว่าผู้ที่ควบคุมและจัดการเท่านั้น เพราะฉะนั้น คำว่า “เจ้าสำนัก” จึงอาจไม่ใช่เจ้าของโรงแรมก็ได้ เช่น เป็นเพียงผู้เช่าสถานที่มาจัดทำเป็น โรงแรม

อนึ่ง คำว่า “คนเดินทางหรือแขกอาศัย” ตาม ป.พ.พ. มาตรา 674 นี้ หมายความว่า ถึงใครก็มีได้มีคำจำกัดความไว้ แต่น่าจะหมายถึงผู้ที่มาพักอาศัยในโรงแรมหรือสถานที่เช่น เดียวกัน โดยเสียค่าพักอาศัย เพราะฉะนั้น จึงไม่หมายถึงคนอื่น ๆ เช่น คนที่อยู่ในโรงแรม เพราะเจ้าสำนักจ้างให้มาทำงานหรือคนที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยได้ต้อนรับเข้ามาในโรงแรม*

* ประวัติ ปัตตพงศ์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยขีมีฯ, 2486, หน้า 58

6.1.2 รับผิดเพียงใด

มาตรา 675 เจ้าสำนักต้องรับผิดในการที่ทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัย สูญหายหรือบุบสลายไปอย่างไร้ๆ แม้ถึงว่าความสูญหายหรือบุบสลายนั้นจะเกิดขึ้นเพราะผู้คนไปมาเข้าออก ณ โรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้น ก็คงต้องรับผิด

ความรับผิดนี้ ถ้าเกี่ยวข้องกับเงินทองตรา ธนบัตร ตัวเงิน พันธบัตร ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ประทวนสินค้า อัญมณี หรือของมีค่าอื่นๆ ไซ้รู้ ท่านจำกัดไว้เพียงห้าร้อยบาท เว้นแต่จะได้ฝากของมีค่าเช่นนั้นไว้แก่เจ้าสำนัก และได้บอกราคาแห่งของมันชัดแจ้ง

แต่เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิด เพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือแต่สภาพแห่งทรัพย์สินนั้น หรือแต่ความผิดของคนเดินทางหรือแขกอาศัยผู้นั้นเอง หรือบริวารของเขา หรือบุคคลซึ่งเขาได้ต้อนรับ

(1) รับผิดไม่จำกัดจำนวน

การที่ ป.พ.พ. มาตรา 765 บัญญัติให้เจ้าสำนักรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายของทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนำมาไว้ด้วย แม้ความสูญหายหรือบุบสลายจะมีได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของเจ้าสำนักโดยตรง กล่าวคือ เกิดขึ้นเพราะผู้คนไปมาเข้าออกในโรงแรมนั้นก็ดี คงเป็นเพราะกฎหมายถือว่า เจ้าสำนักเป็นเสมือนผู้รับฝากทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าสำนักได้สินจ้างตอบแทนจากผู้พัก เจ้าสำนักจึงควรต้องรับผิดถึงเพียงนั้น

(2) รับผิดจำกัดจำนวน

ทรัพย์สินของผู้พักคือคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่นำมาไว้ในโรงแรมหรือสถานที่เช่นเดียวกันนั้น เจ้าสำนักจะรับผิดโดยไม่จำกัดจำนวนเฉพาะทรัพย์สินที่ไม่ใช่เงินทองตรา ธนบัตร ตัวเงิน พันธบัตร ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ประทวนสินค้า อัญมณี หรือของมีค่าอื่นๆ เป็นต้นว่า กระเป๋าเดินทาง เสื้อผ้าเครื่องใช้ไม้สอยอื่นๆ แต่ถ้าเป็นเงินทองตรา ธนบัตร ตัวเงิน พันธบัตร ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ประทวนสินค้า อัญมณีหรือของมีค่าอื่นๆ แล้ว เจ้าสำนักจะต้องรับผิดจำกัดเพียง 500 บาทเท่านั้น เจ้าสำนักจะรับผิดไม่จำกัดจำนวนเช่นเดียวกับทรัพย์สินอื่นๆ ที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนำมาไว้ เป็นต้นว่า กระเป๋าเดินทาง เสื้อผ้าธรรมดา เครื่องใช้ไม้สอยอื่นๆ ธรรมดาที่ต่อเมื่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยจะได้ฝากของมีค่าดังกล่าวไว้แก่เจ้าสำนักโดยบอกราคาไว้โดยแจ้งชัดแล้วเท่านั้น เหตุที่กฎหมายกำหนดไว้ให้บอกราคาของมีค่าโดยชัดแจ้ง ก็เพื่อเจ้าสำนักโรงแรมจะได้ใช้สถานที่เก็บรักษาแข็งแรงมั่นคง และใช้ความระมัดระวังมากขึ้น

6.1.3 ข้อยกเว้นความรับผิดโดยทั่วไป

แม้โดยทั่วไปเจ้าสำนักจะต้องรับผิดโดยไม่จำกัดจำนวน (มาตรา 675 วรรคแรก) หรือรับผิดโดยจำกัดจำนวน (มาตรา 675 วรรค 2 ตอนแรก) ก็ยังมีข้อยกเว้นอยู่ 3 ประการ ดังกล่าวในมาตรา 675 วรรคท้ายว่า เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิด คือ

(1) เหตุสุดวิสัย เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่เหตุสุดวิสัย เช่น ทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยสูญหายหรือบุบสลายเพราะโรงแรมที่ตนพัก และเก็บข้าวของไว้ที่นั้นถูกฟ้าผ่าหรือแผ่นดินไหว หรือถูกระเบิดสงคราม ดังนี้ เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิด

(2) สภาพแห่งทรัพย์สิน เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่ทรัพย์สินของคนเดินทาง หรือแขกอาศัยที่นำมาไว้ในที่พักนั้นเอง เป็นต้นว่า นำเอาผลไม้มาเก็บไว้ แล้วผลไม้เน่า ดังนี้ เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิด

(3) ความผิดของคนเดินทางหรือแขกอาศัย เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายแห่งทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนำมาไว้ในโรงแรมหรือสถานที่เช่นเดียวกันนั้น ถ้าความสูญหายหรือบุบสลายแห่งทรัพย์สินนั้นเกิดจากความผิดของคนเดินทางหรือแขกอาศัยนั่นเอง หรือบริวารของเขา หรือบุคคลซึ่งเขาได้ต้อนรับ เช่น คนเดินทางหรือแขกอาศัยออกจากที่พักไปธุระข้างนอกโดยไม่ได้ใส่กุญแจห้อง แล้วทรัพย์สินหาย หรือบริวารของเขา หรือคนที่เขานำมานั้นทำการลักทรัพย์สินของเขาเสียเอง

6.1.4 ข้อยกเว้นความผิดโดยเหตุคนเดินทางหรือแขกอาศัยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 676 ทรัพย์สินซึ่งมิได้นำฝากบอกราคาชัดเจนนั้น เมื่อพบเห็นว่าสูญหายหรือบุบสลายขึ้น คนเดินทางหรือแขกอาศัยต้องแจ้งความนั้นต่อเจ้าสำนักโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้นทันที มิฉะนั้น ท่านว่าเจ้าสำนักย่อมพ้นจากความรับผิด ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 674 และ 675

เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้คนเดินทางหรือแขกอาศัยมีหน้าที่ต้องแจ้งเจ้าสำนักทันทีเมื่อพบเห็นว่า ทรัพย์สินซึ่งมิได้นำฝากบอกราคาชัดเจนสูญหายหรือบุบสลาย ก็โดยเหตุที่ว่า เจ้าสำนักจะได้มีโอกาสบรรเทาความรับผิดของตนได้บ้าง เช่น มีเวลาติดตามคนร้ายที่ลักทรัพย์สินนั้น ทำให้อาจนำทรัพย์สินมาคืนให้คนเดินทางหรือแขกอาศัยได้

มีข้อสังเกตว่า กฎหมายจะจงใจให้คนเดินทางหรือแขกอาศัยมีหน้าที่แจ้งความเช่นนั้นต่อเจ้าสำนัก เฉพาะกรณีทรัพย์สินซึ่งมิได้นำฝากบอกราคาชัดเจนสูญหายหรือบุบ

สลายเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้คงมีเหตุผลว่า ถ้าเป็นทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยได้นำฝากบอกราคาชัดแจ้งไว้กับเจ้าสำนักก็เท่ากับบอกให้เจ้าสำนักช่วยดูแลเป็นพิเศษอยู่แล้ว เมื่อทรัพย์สินดังกล่าวสูญหายหรือบุบสลาย เจ้าสำนักก็ควรจะได้รู้ในทันทีอยู่แล้ว

ในกรณีที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยมีหน้าที่ต้องแจ้งความดังกล่าวแก่เจ้าสำนักแล้วไม่แจ้ง เจ้าสำนักก็เป็นอันหลุดพ้น ไม่ต้องรับผิดชอบเพราะความสูญหายหรือบุบสลายแห่งทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่ได้นำมาไว้ในโรงแรมหรือสถานที่เช่นเดียวกันนั้น อนึ่ง การแจ้งความแก่เจ้าสำนักทันทีนี้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องแจ้งแก่ตัวเจ้าสำนักโดยตรง แม้แจ้งแก่ผู้ที่ทำหน้าที่แทนเจ้าสำนัก (เจ้าหน้าที่ของโรงแรม) ก็ใช้ได้ (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 164/2489)

6.1.5 ข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เจ้าสำนักแจ้งความปิดไว้

มาตรา 677 ถ้ามีคำแจ้งความปิดไว้ในโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่อื่น ทำนองเช่นว่านี้ เป็นข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของเจ้าสำนักไซ้ ท่านว่าความนั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่คนเดินทางหรือแขกอาศัยจะได้ตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดดังว่านั้น

จากบทมาตรานี้ทำให้เห็นได้ว่า เจ้าสำนักอาจยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของตนได้ แต่การยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดดังกล่าว จะมีผลก็ต่อเมื่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยได้ตกลงด้วยโดยชัดแจ้งแล้วเท่านั้น ซึ่งการตกลงโดยชัดแจ้งนี้ อาจจะแสดงเจตนาตกลงกันโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เมื่อได้แสดงเจตนาตกลงกันชัดแจ้งแล้ว ข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของเจ้าสำนักจึงจะมีผลตามกฎหมาย นั้นหมายความว่า ถ้าเป็นข้อตกลงยกเว้นความรับผิดก็หมายความว่าไม่ต้องรับผิดชอบ และถ้าเป็นข้อตกลงจำกัดความรับผิด เจ้าสำนักก็จะรับผิดชอบเท่าจำนวนที่ตกลงกันเท่านั้น ฉะนั้น ถ้าเพียงแต่เจ้าสำนักปิดประกาศแจ้งความยกเว้นความรับผิด หรือจำกัดความรับผิดไว้ตามห้องพักในโรงแรมแล้ว คนเดินทางหรือแขกอาศัยอ่านแล้วเฉยเสีย เช่นนี้ไม่เรียกว่าตกลงด้วยโดยชัดแจ้ง*

6.1.6 อายุความในความรับผิดของเจ้าสำนัก

มาตรา 678 ในข้อความรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อทรัพย์สินของคนเดินทางหรือของแขกอาศัยสูญหายหรือบุบสลายนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยออกไปจากสถานที่นั้น

* สุป็น พูลพัฒน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์, 2509, หน้า 129

เป็นอันว่าคนเดินทางหรือแขกอาศัยจะฟ้องร้องให้เจ้าสำนักรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายหรือบุบสลายของทรัพย์สินที่ตนนำมาไว้ในโรงแรมหรือสถานที่เช่นเดียวกันนั้นได้ ก็ต่อเมื่อต้องฟ้องเสียภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันที่ตนออกไปจากสถานที่นั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นับแต่วันที่กฎหมายถือว่าสัญญาฝากทรัพย์สินกำหนดนั่นเอง

มีข้อสังเกตว่า ทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยลืมไว้ดังนี้ คงนำหลักเกณฑ์ตามมาตรา 678 นี้มาใช้ไม่ได้ เพราะทรัพย์สินดังกล่าว ไม่ใช่ทรัพย์สินที่เสียหายหรือบุบสลายอันควรที่เจ้าสำนักจะต้องรับผิดชอบใดๆ เสียแล้ว

6.2 สิทธิของเจ้าสำนัก

มาตรา 679 เจ้าสำนักชอบที่จะยึดหน่วง เครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้นได้ จนกว่าจะได้รับใช้เงินบรรดาที่ค้างชำระแก่ตน เพื่อการพักอาศัยและการอื่น ๆ อันได้ทำให้แก่คนเดินทางหรือแขกอาศัยตามที่เขาพึงต้องการนั้น รวมทั้งการชดใช้เงินทั้งหลายที่ได้ออกแทนไปด้วย

เจ้าสำนักจะเอาทรัพย์สินที่ได้ยึดหน่วงไว้เช่นว่านั้นออกขายทอดตลาด แล้วหักเอาเงินใช้จำนวนที่ค้างชำระแก่ตน รวมทั้งค่าฤชาธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดนั้นจากเงินที่ขายทรัพย์สินนั้นก็ได้ แต่ท่านมิให้เจ้าสำนักใช้สิทธิตั้งวานี้ จนเมื่อ

(1) ทรัพย์สินนั้นตกอยู่แก่ตนเป็นเวลานานถึงหกสัปดาห์ยังมีได้รับชำระหนี้สิน และ

(2) อย่างน้อยเดือนหนึ่งก่อนวันขายทอดตลาด ตนได้ประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นฉบับหนึ่ง แจ้งความจำนงที่จะขายทรัพย์สิน บอกลักษณะแห่งทรัพย์สินที่จะขายโดยย่อกับถำรู้ชื่อเจ้าของ ก็บอกด้วย

เมื่อขายทอดตลาดหักใช้หนี้ดังกล่าวแล้ว มีเงินเหลืออยู่อีกเท่าใด ต้องคืนให้แก่เจ้าของหรือฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์สิน ตามบทบัญญัติในมาตรา 331 และ 333

จากบทมาตรานี้ ทำให้อาจแยกพิจารณาได้เป็น 4 ประการ คือ

6.2.1 สิทธิยึดหน่วง

6.2.2 หน้าที่เจ้าสำนักจะพึงใช้สิทธิยึดหน่วง

6.2.3 ทรัพย์สินที่ยึดหน่วง

6.2.4 สิทธิจัดการรับชำระหนี้

6.2.1 สิทธิยึดหน่วง

ได้แก่สิทธิของเจ้าสำนักที่จะไม่ยอมให้คนเดินทาง หรือแขกอาศัยเอาทรัพย์สินของเขาที่พามาในโรงแรมออกไป จนกว่าเจ้าสำนักจะได้รับชำระหนี้บางอย่าง ซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัยเป็นหนี้ต้น

สิทธิยึดหน่วงของเจ้าสำนักนี้ จะผิดแผกแตกต่างกับสิทธิยึดหน่วงทั่ว ๆ ไป ดังกล่าวไว้ในมาตรา 241 ถึง 250 อยู่บ้าง คือ

(1) สิทธิยึดหน่วงตามหลักทั่วไป เจ้าหนี้ยึดได้แต่ทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ได้ครองอยู่ แต่สิทธิยึดหน่วงที่เจ้าสำนักพึงมีในเครื่องเดินทาง หรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรมนั้น จะว่าเป็นทรัพย์สินที่เจ้าสำนักครองอยู่ก็ยังไม่ถนัดใจนัก

(2) สิทธิยึดหน่วงตามหลักทั่วไป เจ้าหนี้ยึดเพราะไม่ได้รับชำระหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึด เช่น รับจ้างแก่นาฬิกาผู้รับจ้างมีสิทธิยึดหน่วงนาฬิกาจนกว่าจะได้รับชำระหนี้ค่าซ่อมนาฬิกานั้น จะเห็นได้ว่า เจ้าหนี้มีสิทธิยึดหน่วงเฉพาะที่มีหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดนั้น แต่ในกรณีเจ้าสำนักยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรมนั้น จะว่าเจ้าสำนักยึดทรัพย์สินเพราะตนไม่ได้รับชำระหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึด ก็ยังฟังไม่ถนัดนัก อันที่จริง เจ้าสำนักยึดเพราะตนไม่ได้รับชำระหนี้อันเกิดขึ้นเนื่องจากการมาพักในโรงแรมต่างหาก

6.2.2 หนี้ที่เจ้าสำนักจะพึงใช้สิทธิยึดหน่วงได้

ตามนัยมาตรา 679 วรรคแรกดังกล่าว เห็นได้ว่าเจ้าสำนักอาจใช้สิทธิยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัย อันเอาไว้ในโรงแรมฯ ได้เฉพาะเพื่อการที่จะได้รับชำระหนี้เงินบรรดาที่ค้างชำระแก่ตนเพื่อการดังกล่าวต่อไปนี้เท่านั้น คือ

(1) เพื่อการพักอาศัย ได้แก่ค่าห้องพัก

(2) เพื่อการอื่น ๆ อันได้ทำให้แก่คนเดินทางหรือแขกอาศัยตามที่เขาพึงต้องการ เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ค่าโทรศัพท์ ซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัยใช้บริการของเจ้าสำนัก

(3) เพื่อการชดใช้เงินทั้งหลายที่เจ้าสำนักได้ออกแทนไป เช่น โรงแรมไม่มีอาหารขาย แล้วเจ้าสำนักไปซื้อมาให้คนเดินทางหรือแขกอาศัย โดยออกเงินไปก่อน

สังเกตเห็นได้ว่า กฎหมายเจาะจงให้เจ้าสำนักใช้สิทธิยึดหน่วงดังกล่าวได้เฉพาะกรณีมีหนี้เพื่อการดังกล่าว 3 ประการนั้นเท่านั้น ถ้าเป็นหนี้อย่างอื่น เช่น คนเดินทางหรือแขกอาศัยกู้เงินเจ้าสำนักมา ดังนี้ ถ้าคนเดินทางหรือแขกอาศัยไม่ชำระหนี้เงินกู้ เจ้าสำนักห้าม

สิทธิยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้
ในโรงแรมนั้นไม่

6.2.3 ทรัพย์สินที่ยึดหน่วง

เจ้าสำนักมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินใด ๆ ก็ได้ แต่จะต้องอยู่ในองค์ประกอบ ดังนี้

(1) จะต้องเป็นทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัย จะยึดทรัพย์สินของ
คนอื่นไม่ได้

(2) จะต้องเป็นทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนำมาไว้ในโรงแรม จะยึด
ทรัพย์สินที่มีได้เอาไว้ในโรงแรม เช่น ตามไปยึดทรัพย์สินที่บ้านคนเดินทางหรือแขกอาศัย
ดังนี้ ทำไม่ได้ หรือแม้จะยึดของที่อยู่ที่ติดตัวของคนเดินทางหรือแขกอาศัยก็ไม่ได้ เพราะไม่อาจ
ถือได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้ฝากไว้แก่เจ้าสำนักอย่างใด

6.2.4 สิทธิจัดการรับชำระหนี้

จากมาตรา 679 วรรคท้าย ทำให้เห็นลักษณะพิเศษแห่งสิทธิของเจ้าสำนักที่จะ
เจ้าจัดการเพื่อให้ได้รับชำระหนี้เสียเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มาตรา 679 วรรคท้ายเปิด
โอกาสให้เจ้าสำนักบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้คือคนเดินทางหรือแขกอาศัยได้เสียเอง
โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล เหตุผลคงเป็นเพราะเห็นว่า เป็นการยากที่จะสืบหาตัวคนเดินทาง
หรือแขกอาศัยดังกล่าวประกอบกับหนี้สินที่กฎหมายอนุญาตให้เจ้าสำนักบังคับเอาได้ก็มี
จำนวนไม่มาก จึงยอมให้เจ้าสำนักจัดการบังคับเอาเสียเองได้โดยไม่ต้องขออำนาจศาล ทำให้
เป็นการสะดวกในกิจการค้าพาณิชย์นับว่าเป็นกฎหมายที่ยุติธรรมที่อยู่

(1) ข้อปฏิบัติก่อนทำการขายทอดตลาด

ก. เจ้าสำนักต้องรอให้ทรัพย์สินที่ยึดไว้อยู่กับตน โดยยังมีได้รับชำระหนี้จนถึง
หกสัปดาห์

ข. ต้องประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นฉบับหนึ่งก่อนวันขาย
ทอดตลาดอย่างน้อยหนึ่งเดือน โดยระบุข้อความ

(ก) แจ้งความจำนงที่จะขายทรัพย์สิน

(ข) บอกลักษณะแห่งทรัพย์สินที่จะขายโดยย่อ

(ค) แจ้งชื่อเจ้าของทรัพย์สิน (ถ้ารู้)

(2) การขายทอดตลาด

เมื่อปฏิบัติครบตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวในข้อ (1) แล้ว เจ้าสำนักก็นำทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยออกทำการขายทอดตลาดได้ (การขายทอดตลาดมีวิธีการอย่างไร โปรดดูมาตรา 509 ถึงมาตรา 517) ซึ่งพอสรุปได้ว่า ทำการขายทรัพย์สินโดยเปิดเผยต่อคนทั่วไป และ ผู้ซื้อจะซื้อได้โดยวิธีเข้าสู้ราคากัน ใครสู้ราคาสูงสุด ผู้นั้นเป็นผู้ซื้อได้

(3) ผลจากการขายทอดตลาด

เมื่อเจ้าสำนักขายทอดตลาดได้เงินมาแล้ว ก็ชอบที่จะหักชำระเป็นค่า

ก. ที่ค้างชำระหนี้แก่ตน (หนี้อะไรบ้าง ก็ตั้งได้กล่าวไว้ในข้อ 6.2.2 (1)

(2) (3))

ข. ค่าฤชาธรรมเนียม

ค. ค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาด

เหลือจากนั้น เจ้าสำนักต้องคืนให้แก่เจ้าของ แต่ถ้าเจ้าของบอกปิดไม่ยอมรับก็ดี หรือไม่สามารถจะรับชำระก็ดี หรือเจ้าสำนักไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าของได้แน่นอน โดยมีใช่เป็นความผิดของตน (มาตรา 331) เจ้าสำนักก็ชอบที่จะจัดการวางทรัพย์สินที่เหลือ นั้น ณ สำนักงานวางทรัพย์สินประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้ แต่ถ้าสำนักงานวางทรัพย์สินไม่มี มาตรา 333 บัญญัติว่า เมื่อผู้ชำระหนี้ คือเจ้าสำนักร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานวางทรัพย์สิน และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สินที่วางนั้นขึ้น